

France Bevk | Otrok

Ura je bila že skoraj osma, ko je Pavlek še vedno spal. Desna dlan mu je ležala pod licem, skozi rahlo odprta usta mu je podhrtevala sapa. Ulica je živo utripala. Skozi rebra oknic je sonce v ozkem pramenu sijalo na posteljo in dečka zbadalo v zenice. Dvakrat je prevrgel glavo, slednjič se je predramil in odprl oči. Obrnil se je vznak, položil roke na odejo in se še napol omotičen oziral okrog.

Bil je sam doma; mati je bila že odšla v službo. Na njeni nočni omarici je poleg budilke stala vaza s cveticami. Prinesla jih je bila prejšnji večer in jih tja postavila. Prej sta skupaj vstajala in skupaj hodila z doma, a zdaj so bile velike počitnice. Tisto noč se je bila razdivjala nevihta z bliskom in gromom. Neurja se je zmeraj strašno bal, mati ga je morala vzeti k sebi v posteljo. Zaspal je šele proti jutru, ko se je zarja že svetlikala v oknih.

V zrcalu med dvema oknoma se je videl do pasu. Včasih se je zabaval s tem, da se je spakoval samemu sebi. Ta dan mu ni bilo do tega. Na steni je visela povečana podoba rajnega očeta. Pogled nanjo ga je vselej rahlo zbolel. Oči so mu splavale na rjav strop, ki ga je prepregala rahla, komaj opazna razpoka. Vijugasto črto, ki je bila kakor reka na zemljevidu, je spremljal s pogledom prav tja do stene. Zdelo se je, kakor da mu podpira razmišljanje.

Misli, ki so ga obdajale, so bile prej žalostne kot vesele, pretežke za njegovo duševno obzorje. Kakor da s svojimi šibkimi močmi poskuša dvigniti breme, ki ga ni mogoče premakniti. Bilo je zadnji čas mnogo stvari, ki jih ni mogel razumeti, naj je še tako mrščil čelo in napenjal možgane... Pred duševnimi očmi mu je stala mati, ki je bila tiste mesece nekam spremenjena, zdaj vesela, a zopet žalostna in zaskrbljena. Njegovim otroškim, malce zasanjanim očem je ušlo marsikaj, a nikoli še tako rahla sprememba na njenem obrazu. Oni dan, ko je bil iznenada stopil v kuhinjo, jo je našel vso v solzah. Skrivala mu jih je, a tudi on se je delal, kakor da jih ni opazil. Ko je odhajala z doma, se mu je grenko nasmehnila. Svoje zagonetne tegobe ni bila vzela s seboj, kakor senca je ostala med tistimi stenami.

Zakaj? Čemu? Vprašanja, ki so mu kot mrzla roka segala v dušo. Zmedene misli so mu le kot v mraku tipale za resnico. Otroci ljubijo jasne, določene predstave. In Pavlekova duša je bila še tako uboga, nedorasla za bridkosti in skrbi odraslih. A se je vendar samemu sebi zdel že tako velik. Čez nekaj tednov naredi izpit za gimnazijo, mati je vse leto govorila samo o tem. Nekateri večer sta skupaj posedela nad knjigami in ponavljala. Včasih pa je mati nenadoma vse opustila, posedala

zamišljena in strmela nekam v steno. Otrokovo srce se je polnilo z mrko tesnobo. Čez nekaj dni je bila zopet taka kot prej, vsa zdramljena in sijoča.

Pavlek je tiho vzdihnil in se ozrl v svojo podobo v zrcalu. Uporno čelo, modre oči; grm svetlih las mu je ležal na beli blazini. Odpodil je bridkost, ki ga je mučila, in se spustil na tla.

Skozi kuhinjska okna je lila svetloba na modro prebarvane stene in na belo pohištvo. Zajtrkoval je kavo, ki ga je čakala na ognjišču, pri tem je listal po knjigi, ki jo je bil prejšnji večer pustil na kredenci. Pustolovščine nekega porednega dečka, kakršen on ni smel biti. Ko je zgodbo prvič bral, mu je bila kakor razodetje. Vsaj v domišljiji se je prestavil v svet, ki je bil zanj zaprt in zaklenjen. Zdaj je knjigo znal že skoraj na pamet.

Dopoldanske ure so bile zanj dolge. Kako naj jih ubije? Naslonil se je na okno in se zagledal v golo, gladko steno sosedne hiše. Na desno se mu je odpiral pogled na del ulice. Včasih je tako preslonel ure in ure, opazoval pešce, kolesarje in avtomobile. Življenje, ki se je v vsej pestrosti pretakalo mimo. Bujna domišljija mu je v neskončnost podaljševala to zabavo. Obrnil je pogled vase in ni čutil več samote, cel gozd predstav, ki so izpodbijale druga drugo.

Naveličal se je tega, tedaj je stikal po stanovanju. Mostovž, vežica, kuhinja in soba. Še pred dvema letoma sta imela z materjo večje stanovanje. Odkar je pomnil, sta se dvakrat selila; prvič takoj po očetovi smrti... Kadar je bil sam, mu je živa domišljija te borne prostore spremenila v star, zapuščen grad. Kakor da je po naključju zašel vanj in zdaj odkriva sobano za sobano. Stopal je po prstih, iz spomina pa se mu je dvigalo vse, kar je kdaj groznega bral ali slišal. Polastila se ga je neka besnost raziskovanja, kakor da pogumno išče duha, ki straši v tistih prostorih. Odpiral je omare in predale, bezal po skritih kotičkih.

Pa je bilo konec tudi tega, stopil je na mostovž. Pod njim dvorišče, vse v senci, zagrajeno od dveh kril poslopja in zašarjeno. Oslonil se je na železno ograjo, pogled mu je splaval za soncem, v vrt, ki se je raztezal do sosednje ulice v ozadju. Zelene trate, grede z zelenjavo, vinska trta, smokve in breskve. Vse v žgočem poletnem soncu, v vlažni soparici ki je trepetala nad zemljo. Med trtami se je nekaj temnega zdaj pripogibalo zdaj zopet dvigalo; bil je hlapec, ki je kopal zemljo. Za poslednjimi hišami in vrtovi se je zemlja iznenada nekam izgubljala in se zopet prikazovala na drugi strani reke. Griči z vinogradi in češnjami, pobočja porasla z gozdiči akacij. Nežni, valoviti grebeni kakor pripeti na mrč obzorja, obešeni v slepečo sončno luč.

Pavlek je bil meščanček, ni bil že zmlada zrasel s naravo. Poznal je le drevorede in ljudski vrt, mati ga je le na redke čase kdaj vzela

s seboj v okolico. Po lepih, ravnih cestah, med nasadi, ki so se kot prepovedan raj raztezali na obeh straneh. In vendar ga je pogosto žejalo po svobodni prirodi. O kakšna slast, sam stopiti v goščave, na vsak korak odkrivati prej neznana čuda, da bi mu od tihe groze drhtelo srce! Rad bi se dvignil iz vsakdanjosti kot ptič, poletel v kraljestvo želja in sanj; kjer nič ni nemogočega...

Žoga, ki je priletela na mostovž, ga je zdramila iz sanjarjenja. Ujel jo je in jo zalučal nazaj na dvorišče. Spodaj se je igrala kopica umazanih, razposajenih otrok. To družbo mu je mati prepovedala, dasi ga je pogosto mikalo v njihov svet. Zresnjen je odšel po stopnicah, pa mimo njih, čez dvorišče, odrinil škripajoča vrata, ki so vodila v vrt, in stopil v sonce. Pod nogami mu je šumela trava, zadišalo je po prsti in po zelenju.

Hlapec, majhen in švedrast, poraslega obraza, je prekopaval veliko gredo. Postal je, si z roko vnic otrl znoj s čela, izpod krajcev velikega klobuka so se mu živo zasvetile črne oči.

»Ali je kaj prida zmočilo?« ga je vprašal Pavlek. Tako je slišal govoriti odrasle.

»Za silo. Toda še vse premalo«, mu je odgovoril hlapec. »Poglej!« In je brcnil kepo prsti, da se je razletela.

Pavleku je dobro delo. Edini človek, ki z njim ni govoril po otroško. No, da! Ni vedel, kaj naj še reče. Zastrmel je v rjavo prst, v kateri je gomazel črn hrošček. Počeni! je in ga opazoval. Živalca se je skrila pod veliko grudo, tedaj je vzel krepelček in ga zopet odgrebel. Hrošček je zastrigel s tipalkama in ves zmeden zaplesal, kakor da ne ve kam ne kod.

Srce mu je zaigralo. Bil je vesel vsake najdbe, četudi je bil le zarjavel žebelj. »Poglejte!« je vzkliknil in hlapcu prožil dlan.

»Vidiš, vidiš. Ti imaš pa srečo in dobro oko. Ta denar je star, več kot sto let... Tu je letnica... in cesar Napoleon.«

»Ali je veliko vreden?«

»Denar? Ne, kruha si ne moreš kupiti zanj. A Bog ve! Na svetu so norci, ki zbirajo star denar... Morda bi kaj dobil zanj.«

Deček je strmel v Napoleonovo podobo, domišljija mu je dobila peruti.

»Kdo ga je neki izgubil?«

»Hm! Kdo ve? Morda je tu padel kak Napoleonov vojak. On je strohnel, denar pa je ostal. Denar ne strohni.«

Razlaga se je zdela Pavleku verjetna, vendar je presegala vsa njegova pričakovanja. Sprva ga je tako prevzela, da bi mu bil novec kmalu padel iz rok. Spomnil se je na mater in zadrhtel od nestrpnosti, stekel z vrta čez dvorišče in skozi vežo, obstal na ulici.

Tam pred hišo je v velikih počitnicah vsak opoldan čakal na mater. Zazvonilo je, tedaj se je nemirno oziral po ulici. Mater je koj spoznal izmed drugih ljudi, ne le po obleki, že po načinu hoje, in ji je tekel naproti. Prijela sta se za roke in vsa srečna, da se zopet vidita, počasi hodila proti domu. Pripovedovala sta si, kaj sta od jutra posebnega videla in doživela.

Tistega dne se zvonovi kar niso hoteli oglasiti. Zaman je dolgo strmел v konico cerkvenega zvonika, ki se je v daljavi dvigal izza streh. Slednjič... Cesta, ki je bila prej skoraj prazna, je polagoma oživila. Ljudje so prihajali z dela. Matere še ni bilo.

Zdaj! Tam, prav na koncu ulice. Tista z rjavim, koničastim klobukom, s košato pentljo na njem, ki ji je po eni strani rahlo senčila čelo. Spustil se je v tek. Toda ko je zopet pogledal proti nji, je nenadoma obstal.

Mati ni bila sama. Spremljal jo je neki moški. Hodila sta počasi vsa zaverovana v razgovor. Čelo se mu je pomračilo, pomračilo se mu je tudi srce. Kadar mati ni bila sama, ji ni hotel naproti. Do njenega spremljevalca je čutil besen odpor. Ni vedel zakaj; v mislih se je celo izogibal jasnega odgovora. Ravnal se je po občutku.

Okrenil se je poparjen in se vračal tik ob hišah. Ni se ozrl, ker ni maral, da ga mati opazi. Saj ni bilo verjetno, da bi ga zagledala, ko pa je bila tako zaverovana v spremljevalca. In prav to ga je še huje vznemirjalo in žalilo. Z nejevoljo, ki se mu je zražala na ustnicah, je stopil v kuhinjo.

Pogledal je novce na dlani, tedaj se mu je zopet zjasnilo čelo. Neredko so se mu menjavali občutki kot pomladansko vreme. Stisnil se je za vrata. Mati ga ne bo takoj opazila, iskala ga bo z očmi, tedaj se bo oglasil in s smehom stopil pred njo. Uganite, kaj imam v pesti! Ne bo uganila. Kako bi tudi mogla uganiti? Odprl bo dlan — hi, hi! Mati se ne bo začudila zgolj iz vljudnosti, res bo zavzeta.

Zaman je čakal, zastonj tiščal denar v pesti, da se mu je potila dlan. Preteklo je nekaj minut, matere še ni bilo. Medtem bi bila že dvakrat lahko prišla. Napeto je prisluškoval — nikakih korakov na stopnicah... Novo razočaranje mu je leglo v srce.

Odšel je v spalnico, se povzpел na okno in pogledal na ulico. Spodaj je stala, na pločniku, v eni roki je tiščala torbico in papirnato vrečico sadja, desno nogo je rahlo pozibavala in govorila. Prav za prav ni govorila ona, le poslušala je, govoril je Albin Poženel. Kakšno nemogoče ime! Pavlek tega človeka nikoli ni mogel trpeti, niti tedaj, kadar ju je »slučajno« srečal in se jima pridružil na večernih sprehodih. Besede, ki jih je govoril materi, so bile zavite kot bonboni v srebrno peno, da Pavlek ni razumel njihovega smisla, in prav to ga je še huje dražilo.

Trpel je zaradi njegovega mirnega, mehkega glasu, zaradi načina, s katerim mu je dajal čokolade. Deček ničesar ni razumel o življenju, vendar je čutil, da je to podkupovanje. Čokolado je vso pot tiščal v pesti, da se je topila in se mu oprijemala prstov. Bil mu je zoprni ves, s svojo malce gizdalinsko obleko, s slamnikom, ki mu je počival na kratkih laseh, s podolgovatim, zdravim obrazom. In s svetlorjavimi očmi, ki so se mu med pogovorom upirale nekam mimo človeka... Kakor da mu je notranjost pošepnila na uho, se mu je nenadoma odkrilo, da je Poženel kriv materine zaskrbljenosti in tegobe. Zasovražil ga je s tako globokim sovraštvom, kakršnega so zmožni le otroci.

Zaradi matere pa je bil užaljen. To čustvo je okusil že dvakrat v življenju, a še nikoli s tako silo kot v tistem trenutku. Tu jo čaka z novcem v rokah, a ona ne misli nanj, spodaj stoji in posluša... Gospod je pogledal kvišku, Pavlek je skočil z okna in se kot osramočen izmuznil v kuhinjo. Ne bi hotel, da ga je oni opazil. Obupan se je sesedel na stol in mirno ždel, kakor da s silo zatira burne občutke.

Matere ni bilo. Užaljenost se mu je spreminjala v jezico. Zopet je odšel v spalnico, se obesil na okno in pomolil glavo na ulico.

»Ali bo že kaj?« je zaklical z jekom v glasu.

Mati se je zdrznila in se ozrla kvišku, nato je Poženelu dala roko. Pavlek je stisnil glavo med ramena, kakor da se je zgrozil sam nad seboj. Že je zopet sedel v kuhinji, na dušo mu je legel občutek krivde, popustila ga je jezica. Storil je nekaj grdega. Novec ga ni več veselil, potisnil ga je globoko v žep, kakor da ga je porinil v pozabljenje. Odprl je knjigo in se delal, kakor da bere.

Mati je naglo pritekla po stopnicah in upehana stopila v kuhinjo. Pavleka je pozorno pogledala, se mu medlo nasmehnila in ga bežno poljubila. Nič jeze ali žalosti, nič karanja, bila je čudno zmedena. Dečku se je olajšalo, vendar se je delal trdega. Ni zlahka pozabljal, kadar se mu je kaj zapičilo v srce.

Strmo izpod čela je opazoval mater, ki je odložila klobuk in si opasala bel predpasnik. Prižgala je samovar. Opoldanski obedi so bili narejeni na hitrico, ker je kmalu morala zopet v službo. Obračala mu je hrbet, in dasi ga užaljenost še ni docela popustila, jo je objemal z ljubečim pogledom. Razen zanj je bil gluhi in slepi za vse druge ljudi. Le zakaj si je pred meseci rjave lase dala prebarvati v svetle? To ga je zdaj rahlo vznemirjalo, kakor da sluti za tem neko zasedo.

»Ali si hudo lačen?«

»Ne«, je skomizgnil z rameni. »Tako.«

»Saj bo kmalu«, je rekla, kakor da opravičuje svojo zamudo. »Kaj si počenjal ves dopoldan?«

»Nič. V vrtu sem bil.«

Roka mu je že segla v žep, da bi ji pokazal novec, a jo je zopet umaknil. Mati se je silila, da bi govorila, veliko govorila, a Pavlek je bil kratkih besed. Potem je umolknila tudi mati.

Tako tiho še nikoli nista poobedovala. Mati je strmela v mizo. Po obrazu se ji je sprehajal zaskrbljeni, tegobni izraz kot oni dan, ko je jokala. Dečka je stisnilo za srce. Ali je on tega kriv? Zmehčal se je in jo pogledoval s plahimi, vprašujočimi pogledi. Zdaj bi bil rad govoril, a je zaman napenjal možgane, ni našel prave besede... Slednjič se je mati z vzdihom dvignila in odšla pospravljat sobo.

Pavlek je prepaden obsedel in zastrmel v odprto knjigo. Ali mati joče? Ko se je vrnila, ni imela objokanih oči, le vdan nasmeh se ji je kot svetla luč odražal na obrazu. Pomila je posodo, pogledala na uro in se zavzela.

»Tako pozno?« Vrgla je predpasnik v kot in si naglo nadevala klobuk. »Kje je torbica? Sem jo že našla. Kaj boš delal popoldne? Beri!«

»Saj nimam kaj.«

»Res! Pridi ob sedmih pred trgovino! Kupila ti bom neko knjigo. In na sprehod pojdeva, potem pa večerjat.«

Sklonila se je k njemu, ga objela okoli ramen in ga vroče poljubila. Naglo je odhitela skozi vrata. Pavlek je začuden gledal za njo. Knjiga, sprehod, večerja... Kako naj si razlaga materino velikodušnost?

Gospa Stina je hitela po ulici, v žarko sonce, ki se je odbijalo od zidov in jo ščemelo v oči. Ni bilo še tako pozno, morda pride še kako minuto prezgodaj. A gnalo jo je, kakor da beži sama pred seboj, pred lastnim otrokom, pred sedanjostjo in bodočnostjo. Misli in občutki so jo zamotavali kakor v klobec.

»Kako naj se rešim iz tega?« si je obupno zašepetala.

Plaho se je ozrla. Ali jo kdo sliši, da govori sama s seboj? Obrisala si je potno čelo in upočasnila hojo. Že v naslednjem trenutku se je znova spozabila, da je hitela.

Sonce se ji je upiralo v hrbet, pred njo je hodila senca, zmeraj enako dolga. Zdelo se ji je, da bo zdaj zdaj stopila nanjo in čeznjo, a je bila zmeraj pred njo. Kakor sta ji bili pred očmi radostna in bridka preteklost in sedanjost. Ni bilo mogoče stopiti nanjo in oditi preko njiju, kakor bi bila to rada storila.

Obšel jo je nežen spomin na detinstvo kakor duh po vijolicah. Tesna skupina neometanih hiš, kritih s korci, kakor male trdnjave. Pod vrtom potoček, ki je v poletju skoraj usahnil; ob prazni strugi so ostale le vrbe kot ovdovele žene. Kako daleč je že bilo vse to, a vendar kako živo v nekaterih trenutkih! Ali je res bila to ona? Tisto drobceno dekletce z velikimi, zasanjanimi očmi. Na pragu je čepela, krilce si je

napenjala čez kolena, tako je radovedno in z začudenjem gledalo v svet. Za njo je klečala mati in ji lase spletala v trde kite. A ona je hotela rdeč trak vanjo, da ji bo košato bingljaj po hrbtu. Nečimurnost ali hrepenenje po lepoti, po neznanih čarih pravljичnega sveta? Zajetna teta, vdova, ki je nekoč prišla iz mesta, ji je tiho željo morda brala v očeh. Ali bi šla z njo? O, da! Besed ni imela, še srce se ji je ustavilo, le z glavo je prikimala.

Bil je lep, sončen dan, ko je Justinca prvič prišla v mesto, v očeh je imela solze od domotožja in sreče. Od novega življenja si je obetala zgolj radost, vendar jo je čakalo nekatero razočaranje in bridkost. Sitna teta z večnimi tožbami in zlatimi nauki. Učenje, ki ji je ukradlo najlepše ure in jo je plašilo še v sanjah. Začudenje, ko se je naučila gledati za kulise lepih, velikih hiš, o katerih je prej mislila, da skrivajo zgolj radost in srečo. Porušile so se ji nekatere sanje, hranila jih je le še v spominu kot posušeno cvetico v knjigi. Ostalo je še mnogo, kar jo je polnilo z zlatimi obeti. V nji so se strnila vsa zatrta hrepenenja in prevarani upi mnogih rodov, ki so živeli v pomanjkanju in bedi. Pijana nad in žejna življenja je bila pripravljena grabiti z razprostrtimi rokami.

Potem ji je nenadoma umrla teta. Justinci je bilo, kakor da so položili med sveče vse njene drzne upe. Tako obupana kot takrat je bila le še enkrat, ko je gledala mrtvega moža. Kam? Doma so bili prerevni, da bi ji mogli pomagati v šolah. Premlada je bila prišla v mesto, preveč se je raznežila, da bi se mogla vrniti domov. Dobila je službo.

Poslej je vsak dan sedela za blagajno velike modne trgovine Majer in sin. Mlada, prikupna na oko — vendar ji je bilo kdaj pa kdaj težko hliniti brezskrben nasmeh. Bilo ji je bridko, koliko skrbi in bede se je skrivalo za njeno gosposko obleko. Morda prav zato ni popolnoma pokopala svojih sanj. Z vso silo se je trgala iz spon, ki so jo priklepale na vsakdanjost. Polet misli in upov je bilo edino, kar ji je življenje dajalo zastonj. Ni bilo tudi brez tihih prevar, ki jih je ob večerih sama s seboj prebolela. Preizkušena je bila in preiztreznjena, da bi se vdajala praznim utvaram. Doživljala je svetle ure, v katerih je bila ljubezen začetek in konec vsake njene misli. Polagoma se ji je odpirala njena velika skrivnost. Pogledi, ki so jo privlačevali, a se jih je vendar bala kot ognjã.

Albin Poženel ni bil lep, kakor bi si ga želela, a topel in iskren, da mu je verjela. Vsa vznemirjena ga je v eni sami noči čez in čez prepletla s podobami svojih pričakovanj. Sedela je za blagajno in ves čas od jutra do večera čutila na sebi njegove vroče poglede. Nazadnje bi mu bila verjela, četudi bi ji debelo lagal, tako se je vsa predala svojim čustvom. Poslušala ga je kot breztelesna... Pelji me, kamor ti drago, tu sem, nimam več moči!

(Dalje.)

France Bevk | Otrok

Prav tiste dni je bil Poženel nenadoma odpuščen iz službe. Stina neposrednega vzroka nikoli ni izvedela, posrednega pa je zaslutila. Ernest, Majerjev drugorojenec, lepi plavolasec s strmim čelom in hotnimi ustnicami, se je bil zagledal v njeno mladost. Sprva je pred ljudmi skrival svoje čustvo, a njo je zasipal s pismi in cveticami. Bala se ga je; ob misli na Albina ga je celo mrzila. A preveč je bila ženska, da bi ji ne bilo tudi laskalo. Ljubil jo je, za to edino spoznanje mu je rada vse odpustila. Ubogi fant! Vzbudilo se ji je sočutje, ki si ga je očitala, nekatero noč ni zaspala do jutra. Albin je bil takrat v drugem mestu in v drugi deželi, napisala mu je dolgo pismo, ničesar mu ni zamolčala. Ni prejela odgovora. Morda je bila že razdvojena in se je izdala, ne da bi se tega zavedala. Ljubeče srce bere tudi med vrsticami. Ta molk jo je razočaral in užalil. Brez notranje opore, preganjana kot ptica, se je slednjič vdala. Ni se vpraševala, ali so jo zamamili obeti, ali je imela Ernesta vsaj malo rada. In če bi se vprašala, bi si na to najbrž ne znala odgovoriti.

Na dni, ki so sledili, je zmeraj mislila z mešanimi občutki... Majerjevi so se uprli Ernestovi ženitvi. Stara trgovska rodbina, ponosna na svojo preteklost in na denar, na dobre zveze in plemenite sorodnike, na ves prazni videz, ki je dajal nekaj bleska njihovi duševni ničevosti. Blagajničarka, ta kmečka Venera, prazno ničè, naj postane njihova snaha? Vrgli so ji zadnjo plačo z odpravnino in ji pokazali vrata.

Da se ni izvršilo na ponižujoč, žaljiv način, bi bila tega vesela. Ni marala biti priča bojev, ki jih je Ernest izbojeval z vso doslednostjo in strastjo. Izplačali so mu delež in ga izobčili iz družine. K poroki ni bilo nikogar razen stare, slaboumne tete, ki je kmalu potem umrla. Ernest se je kazal vedrega, vendar ga je prezir domačih skelel. »Brat se mi bo še odkrival,« je govoril Stini. Odprl je bil trgovino v drugem delu mesta. Moj Bog, kaj je bilo tedaj to nji! Bila je srečna. Vsaj utvarjala si je, da je srečna.

Meseci brezskrbnosti, ko se je Stini zdelo, da doživlja čarobno pravljico. Za moža se ni bala, bala se je zase, kakor da ji na dnu duše v zasedi tiči prevara. Tega nezaupanja vase je bila rešena šele, ko je dobila otroka. Bila je tako zaverovana vanj, da je bila gluha in slepa za vso okolico. Ni opazila moževe spremembe, ne njegovih zaskrbljenih pogledov. Ni izvedela iz njegovih ust, da je pred polomom, ker je prej umrl. Avtomobilska nesreča! In se tudi nikoli ni hotela vpraševati, ali je bila res nesreča ali le skrbno maskirani samomor, kakor so domnevali. Poklicali so jo v bolnišnico, tedaj je bil že v nezavesti. Okrvavljen, ves

v obvezah je ležal na belih rjuhah. Pod svojo drhtečo roko je čutila, kdaj mu je nehalo utripati srce.

Pol nora od žalosti in obupa bi bila takrat najrajši sama. A morala je sprejemati ljudi in poslušati stokrat obrabljene besede tolažbe. Ernestova smrt je tudi Majerjeve globoko pretresla; kazalo je, da jim je ublažila strasti. Prihajali so in vtikali nos v vsak kotiček »templja«, v katerega prej niso imeli dostopa.

Stina ni prav zaupala njihovemu sočutju. Hoteli so poravnati stroške za pogreb, a ona je to odklonila. Ne, hvala! Tudi nagrobni spomenik mu postavi ona. Tega ni delala iz ošabnosti ali maščevalnosti, ampak po notranjem občutku. Da bi rajni mogel spregovoriti, ne bi odločil drugače. Stini je bilo, kakor da je njegov duh še vedno v sobah in pazi na vsako njeno dejanje.

Majerjevi so bili s tem zadeti v srčiko ponosa. Da niso bili prav tedaj pogledi vseh obrnjeni nanje, bi bili »vlačugo«, kakor so jo nekoč imenovali, prepustili svoji usodi. A nosila je njihovo ime, Pavlek je bil kri njihove krvi. Niso ji pozabili, da se je drznila vriniti v njihovo družino, zdaj jim je življenje porinilo orožje v roke. Bilo jim je v nemalo uteho, da se je po moževi smrti znašla malone na cesti...

Mesec dni po dražbi jo je obiskala stara Majerica, gospa Klara. Sedela je nepremična kot soha in jo je gledala z mrzlim pogledom. Kaj jo je prignalo? Stina ničesar ni mogla brati v njenih očeh. Govorili sta vsakdanjosti. Gospa Klara je spretno vrgla mreže, da Stina ni vedela, kdaj se je ujela. Prostodušno je priznala, da ji je ostalo le pohištvo, nekaj nakita in vsota, ki jo je bil Ernest na njeno ime naložil v banki.

Starki se je rahel blesk vžgal v očeh.

»Kaj pa misliš z otrokom?« je vprašala. »Ali imaš kake načrte?«

O, da, Stina je imela načrte. Pavelček je nadarjen, dala ga bo v šole. Morda postane zdravnik ali inženir, kar si bo izbral.

Gospa Klara je pokazala svojo veliko karto. Premaknila se je na stolu, si z robcem obrisala tenke ustnice, a sive oči je prodirno uprla v snaho.

»Sklenili smo,« je začela malce negotovo, zadržano, »da daj sina v kak zavod. Plačevali bomo zanj, dokler ne dovrši učenja.«

Stina se je še pozneje z mrščavico spominjala tega trenutka. Sedela je, strmela, mislila, da morda ni prav razumela, a je slednjič vendar do dna doumela.

»Ne pristanem,« je rekla, a zaradi razburjenja skozi stisnjene ustnice in s tako tihim glasom, da je gospa Klara ni dobro razumela.

»Kaj?«

Stina je ponovila tako glasno in razločno, s tako odločnostjo, da je bil odgovor podoben kriku. Gospa Klara se je dvignila in stala nekaj

trenutkov kot živa grožnja. Takega odgovora niti najmanj ni pričakovala. Vedela je sicer, da bo snaho ločitev od otroka bolela, to so tudi hoteli, a je verjela, da bo sprejela ponudbo s stisnjenimi zobmi.

»Torej odklanjaš našo pomoč?«

»Da,« je rekla Stina, ki se je tudi dvignila in hladno, skoraj s sovražnim prezirom gledala taščo. »Pod takimi pogoji odklanjam.«

»Poznam odlične družine, ki svoje otroke vzgajajo v zavodih.«

»Vsak stori, kar hoče. Toda jaz se nočem ločiti od otroka.«

Trenutki tesnega molka, ko je bilo skoraj slišati bitje srca in utripanje žile v sencih. Gospa Klara je hotela zagroziti, da ji vzamejo otroka, a se je zevedela jalovosti takih besed in jih je zamolčala. Poraz jo je potrl, tresla se je od užaljenosti in jeze, odšla je naglo, brez pozdrava.

Stina je dolgo nepremično gledala za njo. Otroka bi radi iztrgali njeni vzgoji in njenemu vplivu. Moj Bog! Kakšen smisel naj ima še njeno življenje brez njega? Stokrat ne! Bo že sama brez njih — bo že! A če je natančno preračunala, je bilo njenega denarja komaj za dve leti. In potem? Ali bo padla pred Majerjevimi na kolena?

Od misli se ji je zavrtelo v glavi, solze so se ji udrle po licih. To je bila dotlej njena največja in najtežja preizkušnja. Pomirila se je, tedaj je lahko trezno razmišljala. Obšel jo je brezmejen pogum in vera vase. Ali se ne more sama preživljati? Ali se ne more?

Ura še ni bila sedma, ko je Pavlek že stal pred trgovino. Oblekel si je bil boljšo obleko, ki mu je malce preohlapno padala preko ramen. Stoje pred izložbo je čakal mater in brez misli opazoval predmete za veliko šipo. Tedaj mu je neka roka rahlo legla na ramo. Bila je Stina. Ozrl se je; od topline njenega pogleda mu je vztrepetalo srce.

»Že?«

»Da. Pol ure sem si izprosila.«

Odšla sta po ulicah in se ustavila pred veliko knjigarno. Mati je pokazala knjigo s pisanimi platnicami, ki je ležala v izložbi. Pavlek je široko razprl oči. Tista? Deček s tropsko čelado sredi pragozda in divjih zveri. »Tako draga?« je rekla Stina, ko je knjigo čez nekaj minut držala v rokah. In vendar jo je kupila. Tudi zase je kupila cenen roman. Zdelo se je, da bi ta večer najrajši razdala še samo sebe.

Zapirali so trgovine, ljudje so se pretakali po ulicah. Sonce je pravkar zahajalo. Nad obzorjem so ležali rdečkasti oblaki, kakor da so oblit s krvjo. Pavlek je tiščal zavitek pod pazduho, z materjo sta srečavala znance. Stina se je iznenada ozrla — kdo jo je pozdravil? Tega se je zavedela šele, ko je bil že mimo. Bila je razmišljena, le z muko se je trgala iz nemira. Ljudje so se ji zazdeli neznani, kakor da je zašla v

tuje mesto. Kaj ji pravi Pavlek? Odgovarjala mu je iz navade. Kaj? To se je komaj dotikalo njene zavesti.

O, da, da! Tiho je vzdihnila v svoji notranjosti. Opoldne, ko je lovila svojo senco in obujala preteklost, se je komaj zavedela, kdaj je dospela v trgovino. Tako raztresena še ni bila kot tiste ure do večera... Misel, da se bo lahko sama preživljala, je bila pogrešen račun. Preveč se je bila odvadila uboštva, tudi ni hotela, da bi Pavlek trpel pomanjkanje. Vsota v banki se je naglo krčila, ob misli na to jo je vselej leden hlad obšel po hrbtu. Kaj potem? Preselila se je bila koj po moževi smrti, zdaj se je preselila drugič. Zdrknila je za dve stopnji nižje, skrčila izdatke do skrajnosti. Ali se ji bo posrečilo, da se s sinovo pomočjo zopet dvigne na prejšnjo družabno raven? V urah največje malosrčnosti ga je že videvala v duhu, kako hodi z njo v isto trgovino. On trgovski vajenec, a ona blagajničarka...

Stresnila je z glavo in pretrgala misli. Mati in sin sta molče stopala drug poleg drugega v nastajajoči večer. Stina se je komaj zavedela, kdaj sta stopila iz mesta. Dolga ulica z mladimi drevesi in vilami ob straneh. S praznega stavbišča na levici se je razlegala godba, skozi veje je prodirala svetloba pisanih luči. Stojnice, na katerih so prodajali slaščice, strelišče, zverinjak, kjer se je na pisani ograji spakovala opica. Sredi prostora je stal vrtiljak, ves v zrcalih in v pozlatu, s svetlimi kočijami in konji, ki so se v teku nalahno dvigali in zopet padali, galopirali v začaranem krogu.

Ah! Pavlek je strmel oglušen od godbe in popevk, oslepljen od pisanih luči. Mati mu je kupila paličico sladkorja. Vprašala ga je, če bi rad videl živali. Zdelo se je, da bi mu nobene želje ne odrekla.

Ne, ta večer ga zveri niso zanimala, a rad bi se vozil na vrtiljaku. Ves trd je sedel na lesenem belcu in krčevito tiščal uzdo. Hi! Šlo je naglo, zmeraj hitreje, mimo so bežale luči, ljudje, godba in popevke, ki so vrele iz velikega zvočnika. Krasno! Bil je že večkrat na vrtiljaku, vendar ni še nikoli občutil tako žive radosti kot tistega dne. To ni bila resničnost, bila je pravljica. Zdelo se mu je, da se ne vrti v krogu, ampak dirja po beli cesti v bajen grad... Kje je mati? Napenjal je oči, da bi jo ujel med mnogimi obrazi. Tam je! In že je bila mimo... Tam je! Nasmehnila se mu je in mu pomahala z roko, kakor da se poslavlja od njega, ki odhaja nekam daleč, tja za zarjo... Stopil je na tla in se omotičen opotekel, mati ga je ujela za roko.

»Zdaj pa k večerji,« je rekla.

Trgovine so bile že zaprte, ulice prazne, užigale so se prve luči. S tramvajem sta se odpeljala na drugi konec mesta. Zavila sta na vrt neke restavracije. Pod mladimi, košatimi kostanji so stale belo pogrnjene mize, pod zelenimi vejami so se svetile žarnice. Na pogled, kakor

da sta stopila v bajko. Pavleku je bilo nerodno med tolikimi ljudmi. Hodil je, kakor da se mu noge do gležnjev vdirajo v belem pesku.

Gospa Stina je poiskala prazno mizo, nekemu odzdravila in sedla. Pavlek se je naglo ozrl. Ne, saj ni bil Poženel. Debel gospod, najbrž kak trgovec, ki se je dolgočasil ob čaši piva... Čudovito! Ko je z materjo sedel za belo pogrnjeno mizo, se je čutil odraslega. Ali bo znal jesti? Menda je znal, zakaj mati mu ves čas ni naredila opazke.

Pogledoval jo je od strani — bila je čudovita, še nikoli taka, vedro se smehljajoča. Ostra guba na čelu, ki jo je kazila vso pot, se je izravnavala. Dovolila mu je, da je kdaj pa kdaj srebnil iz njenega vrčka piva. Čutil je, da je ta večerja majhna daritev njemu v čast.

Zagledal se je v mačico, ki je po vrtu oprezovala za ostanki. Počenila je k deblu kostanja in mežikala vanj v svoji mehki krasoti. Pavlek jo je videl le napol, tudi mater je le napol poslušal, notranje oko mu je zastrmelo v rahlo zabrisani otroški spomin... Pred očetovo smrtjo so stanovali v neki vili — da, bilo je prav tam nekje v bližini. Ni bild prvič, da sedi na tistem vrtu. A takrat je bil še majhen, mati ga je ves čas držala na kolenih. Samo tega se je še spominjal in mačke, ki je bila skočila na stolico in položila tačice na mizo. Oče je zgrabil žival in mu jo hotel dati v naročje. Ne, ne! Bal se je je, a obenem ga je s strastjo mikalo, da bi jo pobožal po svetli dlaki... Ta spomin se ga je dotaknil kot mehka roka, ki se je iztegnila iz daljave.

»Mati, ali se spominjate one mačke?« je nenadoma vprašal.

Gospa Stina je umolknila in ga začudena pogledala. Opazila je bila, da mu je pogled odsoten, a šele tedaj se je zavedela, da je ne posluša. Bila je rahlo užaljena.

»Kako, da si se zdaj spomnil na mačko?«

»Tako,« je zajeceljal pred njenim pogledom in v zadregi skomizgnil z rameni. »Tam ga vidim... Takrat sem bil še zelo majhen, ne?«

»Da, takrat si bil še zelo majhen,« je Stina dejala zateglo.

In potem je molčala, kakor da se ji je ob neki misli zadrgnilo grlo in ji vzelo glas. Pomračena, trpko zamišljena je zastrmela v prazno čašo. Pavlek je bil zavzet sam nad seboj. Čutil se je nesrečnega, kakor da je nehote razbil nekaj dragocenega. Materina radost je bila kot tanka pajčevina, ki jo je pretrgal že prvi, najrahlejši dih. Kako naj to popravi?

»Poglejte, kaj sem našel!«

Stina se je trudno nasmehnila.

»Na vrtu... Danes dopoldne...«

Ogledovala je novc, vendar je kazalo, da je ne zanima. Našla je le oporo za druge misli. Poslušala ga je, ki ji je v gostih besedah razlagal svojo najdbo. Tako, tako? Ostra črta se ji je znova zarisala v čelo.

(Dalje.)

France Bevk | Otrok

Počasi sta hodila proti domu. Samotne ulice so bile tihe in temne, od nekod je prihajal glas klavirja, v drevju je šelestelo. Tam zadaj se je dvigala tema do zvezd in do mirnih oblakov.

Nista govorila. Gospa Stina je bila zatopljen v misli, Pavlek je čustvoval, podoživljal trenutke tistega večera. Tiho sta prišla do doma. Ko je v kuhinji zagorela luč, sta se spogledala. Pavlek je mater objel okrog pasu.

»Ne, kako je lepo, da vam danes ni treba pomivati?« je rekel.

»Res je lepo!« se je Stina po sili zasmejala. »No, zdaj pa poglejva knjigo!«

Dolgo sta slonela nad mizo, listala stran za stranjo, do poslednje ilustracije.

»Ali jo lahko vzamem s seboj v posteljo?«

»Za nocoj. Preden zaspiš.«

Gospa Stina je bila izmučena, z globokim vzdihom je legla. Pavlek jo je videl vso v beli luči, ki se je odbijala od sten, se razlivala čez vzglavje in po odeji.

»Moliva!«

Med stenami sta se lovila dva glasova, glas dečka in glas žene, se dohitevala in se prepletala, se zopet sprostila in trepetala, kakor da se iščeta... Stina je bila prinesla molitev z doma; v dneh sreče je ni žejalo po nji, vendar je nikoli ni pozabila. V urah nesreče in razdvojenosti se je zatekala k nji kakor brodolomec sredi morja.

»In za očeta?« je rekel Pavlek, ko se je že pokrižala.

Stina je nepremično zastrmela v otroka, nato so se ji oči za trenutek uprle v nočno omarico. Ah, da! Kako, da je ta večer pozabila? Bila je osramočena sama pred seboj in pred otrokom.

Potem sta brala. Prav za prav je brala le mati, Pavlek je zopet gledal podobe. Domišljija mu je burno snovala in mu iz slednje ilustracije pletla zgodbo. S slastjo se je vdajal tej razburljivi igri duha. Gospa Stina je obrnila list in se zavedela, da se ne spominja začetka. Misli so ji begale med vrsticami, a to ni bila zgodba tujega življenja, ampak zmedene podobe njene notranjosti.

Koliko noči ni zaspala do jutra in so ji zaradi razmišljanja drobne kapljice potu stale na čelu. Ves čas zakona in še dolgo potem ni nikoli več mislila na svojo prvo ljubezen. Albina Poženela je prvič zopet srečala šele po moževi smrti. Pozdravljaj jo je, a ona mu je prijazno odkimavala, morda ji je kdaj ušel vljuden nasmešek. Laskalo ji je, da je ne prezira, toda pri tem ni občutila nič več, kakor da je našla v predalu že pozabljen snopič ljubezenskih pisem, povezan s svilenim trakom. Nekega

večera tiste pomladi jo je Poženel zopet srečal na ulici. Ali jo sme spremiti? Vikal jo je, to ji je vzbujalo zaupanje. Da, saj bi tudi ne imela poguma, da bi mu odrekla. Njune preteklosti se takrat ne pozneje nikoli nista dotaknila. Da, zopet je v mestu, osamosvojil se je, lastno trgovino ima. Mati mu gospodinji, a ne bo več dolgo... V očeh in v prizvoku glasu je bilo nekaj, kar jo je rahlo vznemirjalo. Zakaj ga posluša? Kaj ji je vse to mar? Pravkar si je slekla črno obleko...

Ni mu branila, da jo je nekateri večer spremljal do doma. Besede so mu dobile peruti, izražal se je sicer malce zastrto, a dovolj jasno za človeka, ki zna poslušati s srcem. Čudno se ji je storilo, da se je glasno zasmejala. Nato se je vsa zdrznila in se pogreznila vase.

Ali je res že pozabila moža, ko je vsak teden obiskovala njegov grob in mu prinašala cvetic? Res, ni ga več čutila v stanovanju vsepričujočega, bil se ji je že umaknil v megleno daljavo spomina. Zaradi Pavleka ni nikoli niti pomislila na to, da bi se zopet omožila. Otroka ne bi mogla ne hotela s kom deliti. Sladkih besed se je otepala z razumom, a se je z grozo zavedela, kako se ji polagoma prijemljejo srca. Iz dna duše se ji je izkopalo neko zatrto, osramočeno, napol pozabljeno čustvo in se je grela v njegovi toploti. Moj Bog, kaj je ona mogla za to! Bila je še vedno v letih, ko ji je iz vsake pesmi, še iz vonja pomladnih cvetic dihala izkušnjava.

Poženela se je kdaj pa kdaj po nekaj dni izogibala, a mu je nato z nasmehom, ki ga je prosil odpuščanja, sama prišla naproti. Porazno dejstvo, da ga prav za prav ljubi, je zakrivala s pisanimi kulisami raznih zagovorov. V dneh, ko jo je najhuje glodala skrb za bodočnost, se je živo prepričevala, da ne gre zanjo, ampak za otroka. Pavlek potrebuje močnega varstva, ne bo tako živo občutil, da je sirota. Toda na dnu duše sta jo mučila strah in tesnoba. Poženel je čutil, da se že vdaja, bila je zmeraj bolj molčeča in zamišljena. Tistega dne je hotel spregovoriti brez ovinkov, a ga je ustavila že po prvih besedah: »Pustiva to za danes, prosim! Ne danes! Jutri!« Ni je vprašal, zakaj. Njeno misel je ujel v zraku in ji prihranil mučno razlago. Pavlek ga ni mogel trpeti, to je čutil, v njegovi bližini je bil zmeraj ves tih in zakrknjen. Ne, ne! Stina ničesar ni hotela storiti proti otrokovi volji. Govorila bo z njim. A bilo ji je strašno mučno, razgovor je odlašala od trenutka do trenutka.

V očeh so jo zapekle solze, zaprla je knjigo in jo odložila.

»Ali naj ugasnem luč?«

Da. Pavlek je knjigo potisnil pod vzglavje, soba se je zagrnila v temo.

Skozi rebra oknic je v sobo prodirala luč in se v podobi rešetke risala na steno in del stropa. Bilo je že pozno. Na ulici je zdaj pa zdaj zapel korak in se izgubil v daljavi. V oddaljenem zvoniku je odbilo ure. In zopet je bilo vse tiho, ni bilo slišati niti diha, razen tikanja budilke.

Zrak je bil čist, brez soparice, vendar je Pavlek čutil vročino po telesu. Z vso dušo je podoživljal tisti večer, kakor da se pogreza v toplo blazino. Po navadi je zaspal, kakor hitro je legel, tedaj pa mu zaspanec ni hotel na oči. Iz mrežaste svetlobe na steni, iz mraka v kotih mu je duh neumorno čaral čudovite podobe.

Tudi mati ni spala. Slišal je, kako je vzdihnila in se obrnila. Znova je vzdihnila in se znova prevrgla.

»Pavlek!« ga je nenadoma tiho poklicala.

»Kaj?«

»Ne spiš?«

»Ne še. Kaj je?«

Stina je trenutek kakor preplašena molčala in se bojevala v sebi.

»Pavlek!« se je zopet oglasila. »Ali... ali bi hotel imeti novega očeta?«

Glas ji je bil plah, kakor da zamira v nji in ga je le z muko in obupno odločnostjo pognala iz prsi. Pridržala je dih, kakor da se je zagnala v prepad; bilo ji je za trenutek žal, da je spregovorila.

Sledil je dolg molk. Pavlek je ležal mirno, nepremično, zdelo se je, da niti ne diha. Vprašanje je prišlo prenenadoma, nepričakovano kakor udarec. Bil je začuden. Zopet nekaj, čemur v prvem trenutku ni mogel do dna.

»Saj imam očeta.«

»Da,« je dejala mati s tihim glasom in premolknila, kakor da zbira pogum in besede. Bilo je izgovorjeno, morala je do konca. »Da, imaš ga... imel si ga,« se je popravila, »a zdaj je v nebesih. Takega mislim, ki bi skrbel zate... in zame... Potem bi mi ne bilo treba več hoditi v službo... Razumeš?«

Deček je trdo molčal. A že zgolj po tem je Stina čutila, da je vse razumel. Morda bolj, kot je ona pričakovala. Vse, kar mu je bilo zadnji čas zagonetka in ga je navdajalo z začudenjem, mu je zdaj bolešno jasno stopilo pred oči. Česar ni mogel doumeti s svojo pametjo, mu je povedal čut, ki ga ni varal. Materina zaskrbljenost zadnje tedne, njena velikodušnost tisti večer... Nova knjiga, paličica sladkorja, vrtiljak, večerja na razsvetljenem vrtu... Bilo mu je, kakor da mu je nekdo surovo pogazil vse te darove. V dušo mu je leglo grenko razočaranje, občutek prevare, ki ga nič ni moglo ukaniti, niti obljuba, da se materi ne bo treba več truditi. Podzavestno je čutil, da bi mogel mater poslej deliti z nekom, ki ga je mrzil. Pa ni bilo izbire. Odločil se je naglo, brez notranjega boja.

»Nočem!« je dejal tako trdo in odločno, da se je mati zdrznila.

Tega se je bala, a vendar z gotovostjo pričakovala. Ljubi jo, zato... Ob tej misli jo je obšla tiha blaženost. A bila je zadeta kljub temu, kakor

da se ne more sprijazniti s to usodo... Dvignila se je na postelji in se oprla na komolec.

»Poslušaj, Pavlek!« je rekla z zamirajočim glasom. »Saj si razumen deček. Ne zaslužiš dovolj... moral bi pustiti učenje...«

Utihi se, kakor da ji je notranji jok pretrgal besedo.

»Ne!«

»Mislila sem, da postaneš gospod,« je poizkusila zadnje, s poslednjim naporom svojih duševnih moči. »Tako se boš pa moral učiti za čevljarja.«

»Naj!«

Pavlek je bil trd. Ležal je vznak in bolščal v strop, uporno čelo se mu je mrščilo, šobil je ustnice, hkrati se je z muko zadrževal, da ni planil v neutolažljiv jok. Na vsako materino besedo je imel en sam odgovor: ne! Tudi za čevljarja, tudi za kovača — naj! Kaj je njemu to!

Gospa Stina je obupana umolknila. Zajokala je iz občutka poraza in notranje izčrpanosti. Tiho, z obrazom v blazine, da bi je otrok ne slišal, so ji tekale solze. Bilo ji je stokrat hudo, da otrokove odločitve ni mogla sprejeti za končno veljavno. Zdaj si ni več tajila, da gre tudi zanjo, predvsem zanjo, za njena neutešena čustva. Vse drugo je bilo poslikano platno, za katero se je strahopetno skrila.

Poženel je čakal gospo Stino več dni zapored, a mu je vselej ubežala. Kaj naj mu reče? Lagati mu ni smela, a še teže bi mu povedala resnico. Slednjič jo je ulovil.

»Mudi se mi,« je zajecljala.

»Do doma te lahko pospremim.«

»Ne grem domov. Novo stanovanje iščem.«

Zardela je, ko je Poženelov pogled začutila na svojem licu. Res je včasih mislila, da bi najela cenejše stanovanje, a ta večer si je le v sili izmislila tak izgovor. Besed ni hotela ne mogla preklicati. Naj si le misli, kar hoče. Vsa zmedena je na slepo krenila skozi mesto. Poženel se ni poslovil; hodil je ob njeni strani, zdaj pa zdaj jo je ošinil izpod čela.

»Seliš se?«

»Da.«

»Zakaj?«

Gospa Stina je dolgo molčala. Zašla je v zagato. Ako izreče prvo besedo, bo morala reči tudi drugo in zadnjo. Težko ji je bilo, a vendar ni hotela še dlje slepomišiti in lagati.

»Že prej bi bila morala to storiti,« je rekla zamolklo. »Predaleč od šole je in od trgovine. Poleg tega ne izhajam. Rada bi nekaj prihranila. Vedno več me bodo stale šole.«

Stisnila je ramena in pridržala dih, kakor da je izrekla nekaj usodnega. Šele tedaj se je zavedela, da mu je besedo položila na jezik. Izrekel bo, česar je že dolgo pričakovala in se v tistem trenutku bala.

»Saj se morda najde še kak drug način, da si lahko pomagaš,« je dejal negotovo.

»Ne!« je rekla naglo in stresnila z glavo; ni ga hotela razumeti. »Otroka ne dam v zavod. Nočem se ločiti od njega.«

»Zakaj naj bi otroka dala v zavod?« je Poženelu nekam zaneseno zapel glas. »Zakaj naj bi se ločila od njega?« Ustavil se je za trenutek. Stina ga ni pogledala, strmela je v pot, čakala nadaljnjih besed in nadaljevala hojo. Poženel jo je znova dohitel. »Menda me razumeš, kaj mislim,« je nadaljeval s tesnobnim glasom, kakor da mu zastaja srcé. »Moje čustvo do tebe se ni spremenilo...« Premolknil je, kakor da se je prestrašil njenega obraza, ki je pobledel. »Saj si to zadnji čas lahko uganila,« je zopet povzel, »in že naprej veš, kaj hočem reči... Čakam le tvojega odgovora...«

Gospa Stina je s pridržanim dihom stopala dalje, le koraki so ji bili zmeraj hitrejši, kakor da hoče pred nečim ubežati. Bala se je tega trenutka, veselila se ga je, zdaj je bilo končno izgovorjeno. Več ni bilo potrebno. Za hip ji je bilo, kakor da se nadaljuje omama ljubezni izpred let in je bilo vse, kar se je vmes zgodilo, le sanje ene noči. To je trajalo le za trenutek. Če bi vse lahko izbrisala, otroka ni mogla, on je bil tu. Videla je njegovo namrščeno čelo, slišala njegov trdi: ne! Kaj naj mu odgovori? Poženel čaka odgovora. Moj Bog, kaj naj mu odgovori? Ni našla besed ne glasu, stiskala je ustnice in molčala.

Poženel je bil ves zmeden od njenega molka. Rekel je še nekaj besed, a kakor da se je prestrašil lastnega, zamirajočega glasu, je nenadoma umolknil... Nista se zavedela, kdaj sta v nastajajočem večeru zapustila zadnje ulice in stopila v kostanjev drevored. Poslednji žarki so se rdeči precejali skozi zeleno listje, od debel so padale dolge sence na pot. Stina je gledala v tla, kakor da šteje, koliko korakov je od ene sence do druge... V resnici pa ni videla senc. Pred očmi so ji plavale pravkar izgovorjene besede, kakor da so dobile meso in kri.

»Stina! Če ne moreš reči da, reci vsaj ne!«

Ustavila se je, si položila dlan na srce, ki ji je močno razbijalo, in ga obupno pogledala.

»Saj veš, da ne odločam sama. Pomisli na otroka! Ne bi mu hotela zagreniti mladosti.«

Poženel jo je gledal; bilo mu je, kakor da mu srcé visi na nitki. Pol obraza ji je obsevala večerna zarja, a pol ga je bilo v senci. Ne le iz njenih ust, iz cele njene postave je govorila mati, ne ljubica. Njena prikazen je bila tako lepa, da si jo je le še huje pozelel.

»Saj... saj... otrok bi mi bil... kakor da je moj...«

Šla sta dalje. Pri zadnjih drevesih je Stini za trenutek zastala noga. Na desni se je cepila vozna pot, se vila med njivami in po ovinku nazaj

v mesto. Nehote, napol zavedno je stopila nanjo, ki je vodila med porušnim zidom in zeleno sečo.

»Vem, vem,« je dejala čez dolgo, z boleščjo v glasu. »A dopovej otroku! On misli po svoje. Prav za prav ne misli, ampak le čuti. In to je še hujše.«

Da, da. Poženel ni mogel premagati razburjenosti; čutil je, da se mu noge tresejo v kolenih. Da, otrok! Zaman si je prigovarjal vse dni, da se mu bo že privadil. Stininim besedam ni mogel ugovarjati. Ne, otrokovega srca ni mogoče kupiti s tablico čokolade. Bil je potr in užaljen, dasi ni mogel nikogar kriviti svojega poraza.

»Torej to pomeni — ne?« je vprašal.

Gospa Stina je obstala tik ob zeleni seči. Bila je blea, ustnice so ji krčevito trepetale.

»Tega nisem dejala,« je rekla s pojemajočim glasom. »Ne morem reči ne, ne morem reči da. Ali se tako mudi?« je obupno vzkliknila. In potem, kakor da je prepadena sama nad seboj: »Počakaj še nekoliko ... ako moreš ... Morda se kaj spremeni ...«

Kaj se bo spremenilo? Bil je le beg pred dušno stisko. Ni se mu mogla ne hotela za vedno odpovedati. Izgovorila je in zamižala, kakor da ne more gledati Poženelovega obraza ne pokrajine pred seboj in se vsa pogreza nekam vase. Desnica ji je segla na čelo, kakor da si hoče obrisati drobne kapljice znoja. Moj Bog, kaj dela? Kaj govori? Bilo je prvič po tolikih letih, da je razgalila svoja čustva. A ni mogla drugače! Ni mogla drugače!

Iznenada so se je oklenile moške roke, začutila je poljub na ustnicah. Zdrznila se je in zaprepaščena zastrmela v Poženela. Njene besede so mu razburkale strast, ki jo je dotlej z razumom krotil. A ni ga pahnila od sebe, bila je preveč omamljena; voljna, brez moči se je nekaj trenutkov vdajala njegovemu objemu. Padala je v brezno omotičnih vonjav, ki so ji pijanili čute ... Slednjič se je zdramila in se mu trepetaje trgala iz rok.

Prosim, ne! Ne, ne! Domov moram. Pozno je že, preveč sem se zamudila ... Pavlek je sam ...«

Jezik se ji je neubogljivo obračal v ustih. Vsa zardela, do dna duše vznemirjena je odšla dalje po poljski poti. Hodila je tako naglo, kakor da beži.

Kakor da se nič ni zgodilo, ji je Poženel govoril vsakdanjosti. Glas se mu je tresel, od tihega zmagoslavja mu je pelo srcé. Stina ga je komaj poslušala, bila je vsa zatopljena v svojo notranjost. Dotlej bi bila najrajši še sebi zatajila, da tega človeka ljubi, zdaj je še njemu priznala. Premagalo jo je čustvo, zašla je v zagato, a ni vedela poti iz nje.

»Kaj praviš, Stina?«

Zbegana ga je pogledala. Pripovedoval ji je o neki razstavi pohištva. Kaj naj reče? ... Dospela sta v mesto. Ob straneh so stale hišice z vrtovi.

»Tu se posloviva,« je rekla in mu dala roko.

»Ali si huda?«

»Zakaj?« Raztreseno je gledala po mladih drevesih za zeleno ograjo. »Ne smeva se prepogosto videti ... Za zdaj ... Saj razumeš ...«

In je naglo odšla. Poženel je stal na razpotju in gledal za njo. Plaval je po ulici kot rjav metulj, noge so ji bile kot pijane. Ni se ozrla.

Stari Majer je umrl. »Po kratkem in težkem trpljenju«, kakor je stalo na osmrtnici, ki jo je Stina prejela. Te pozornosti ni pričakovala; bila jo je vesela, kakor jo je prej bolel prezir. Hkrati se je tudi vznemirila. Obisk, izraz sožalja — morala se bo pretvarjati, zakaj do starca ni imela nikakega čustvenega odnosa. Odkar je bila odbila njihovo pomoč, so si bili kot tujci. Zamerili so ji, da je šla za blagajničarko. Le zadnjega pol leta je gospa Klara kdaj pa kdaj pričakala Pavleka, se razgovarjala z njim in mu kupila bonbonov. Stina je bila začudena nad tem; ni jim zaupala, za vsakim njihovim početjem je vohala kako zasedo.

»Stari oče je umrl,« je povedala Pavleku.

Stari oče? Dečku je bil tako tuj kakor vsak človek, ki ga je samo enkrat videl in mu je potem za vedno izginil izpred oči. Nekoč mu ga je bila pokazala mati. Ves trd je sedel v avtomobilu, lica so mu obraščali sivi zalizki, stroge oči so mu strmele v daljavo. Trenutek — že je bil mimo. Bežna predstava, ki jo je spremljal občutek rahlega neugodja. Bil je nagonsko zajel, da med materjo in tem človekom leži neka senca ... Zdaj ga je zanimala zgolj vnanja plat tega dogodka.

»Ali pojdeva kropit?«

»Da. Tudi za pogrebom pojdeva.«

Med obedom sta molčala, materi se je v mislih mračilo čelo. Tiste dni je bila vsa zamrežena v nasprotja čustev, v zmedo računov in števil. Ne bo zmogla, naj se tudi muči do belih kosti. Ne bo zmogla ... Stari Majer je bil bogat. Sinovom in hčeram je izplačal deleže, ostal mu je še kup denarja, ki ga je imel naloženega v bankah. Ali se je starec na smrtni postelji omečil in se spomnil Pavleka? Ta misel bi jo bila še pred letom z radostjo prevzela, zdaj pa se je zdrznila nad njo. Kaj, ako ne bo mogla obrzdati svojega čustva? Ne pred seboj, ne pred ljudmi bi ne mogla opravičiti tega koraka.

»Ne hodi nikamor!« je rekla Pavleku, ko je odhajala. »Kmalu se vrnem. Medtem se preobleci!«

Majerjevi so stanovali v veliki, starinski hiši. Gospa Stina je bila le enkrat v nji, pred leti, ko se je bila šla priporočat za službo. Takrat

kot zdaj jo je obšel mráz po hrbtu, ko je stopila v nizko, prostorno vežo, v katero je le skozi šipe v vratih padalo nekaj sive svetlobe.

Zastala ji je noga, čudno jo je stisnilo za srce. Saj prej ni verjela, da bo to tako težko. Strmo se je vzravнала in odšla po stopnicah, ki so bile pregrnjene z rdečo preprogo. V naročju je tiščala šopek cvetlic, kakor da jih privija na srce, z desnico je vodila Pavleka.

Sprejemnica je bila spremenjena v mrliško sobo. Pred njo sta stala dva v črno oblečena gospoda in se tiho pogovarjala. Priklonila sta se ji, nemo jima je odzdravila. Pokazala sta ji na vrata, ki so bila obrobljena s črnim tulom.

Vstopila je. Črno platno, ki je obrobjeno z zlatimi resami v gubah težko padalo od stropa do tal. Mrlič je bil sam. Ležal je v odprti krsti med šestimi svečami, katerih vonj se je mešal z mrliškim duhom. Venci s trakovi, na njih zlati napisi.

Gospa Stina mu je k nogam položila svoj šopek. Zmedena, s tresočo se roko ga je pokropila, nato je molila. Pavlek je tiho šepetaje prebiral napise na trakovih. Potem se je s podmolčko grozo pred skrivnostjo smrti, kakršno občutijo le otroci, zagledal v obraz starca. Bil je zelo različen od tistega, ki si ga je bil ohranil v spominu. Srepe oči so mu zdaj počivale pod vekami, skrbno počesani zalizki so mu od upalih lic padali skoraj na ramena.

Tudi Stina med molitvijo ves čas ni umaknila pogleda od mrliča, krčevito so ji trepetale ustnice. Med šepetanjem očenašev so se ji prikazovale najrazličnejše podobe. Stari Majer — kakor ga je nekoč prvič videla v tisti sobi. Visok in vzravnan, srepi pogled ji je prodiral v dno duše. In pozneje — grozen v srd, ko jo je imenoval vlačugo in ji zadnjo plačo odštel na mizo... Zdaj leži pred njo, negiben mrlič, brez zavesti in moči, na pol pogreznjen v krsto. Ne, saj ni čutila niti sence maščevalnosti. Skušala ga je razumeti in mu odpustila, četudi ni pozabila. Zasmilil se ji je v svoji neobglenosti. Tu kleči, moli in razmišlja, a da bi ga tudi preklinjala, ne bi se mogel dvigniti in jo napoditi. Prvič v življenju jo je obšla drhtavica pred temno veličino in tragiko smrti.

Stopila je na hodnik; najrajši bi bila odšla in na ulici počakala pogreba, tedaj ji je prišla naproti stara Majerica. Črna obleka, dolg pajčolan, togi izraz na obrazu — bila je podobna srednjeveški sohi. Ob pogledu nanjo se je Stini od sočutja omehčalo srce.

»O mati!« je tiho zaječala. »Moje globoko sožalje...«

»Hvala!« Starka ji je krepko stisnila roko. »Prav je, da si prišla.«

Gospo Klaro je premagala žalost, glavo je nagnila na snahino ramo. Kazalo je, da je pozabila na njuno poslednje srečanje. Čez trenutek se je zopet vzravнала in se vsa odela v dostojanstveno žalovanje, ki ne dovoljuje niti solz niti nasmeha.

(MIHI VIRGO) MARIA. Župnik, za katerim stoji angel, pravkar prejema pismo od gospoda, ki sedi pri mizi. Razen njega sta navzoča še dva moža, eden izmed njih kaže z roko na odprto knjigo. Desni okvir vsebuje čudež s človekom, ki je padel pod tovorni voz, naložen s sodi. Na desni se nahaja Ilovškov avtoportret. Slikar se je upodobil sedeč za skalo, viden nekako do pasu. S celim telesom je zasukan tričetrtinsko proti gledalcu. Obraz je golobrad, brez brkov in debelušen. V desnici drži goreče srce, v levisi pa nekaj čopičev. Med okviri se na balustradi vijejo naslikani venci rož.

Obok pevskega kora, ki je razdeljen v tri polja, ima v srednjem v štirilistnem okviru naslikano Mater božjo z Jezuškom v naročju. V stranskih poljih se v rokokojevskih okvirih spreletujeta putta, stresajoč rože.

S tem je končan opis Ilovškovih fresk v cerkveni notranjščini. Poleg teh fresk je slikar naslikal še na stropu zakristije v okviru okrogle forme ljubko Mater božjo z Jezuškom v naročju, na stropu oratorija pa v enakem okviru doprsno podobo svetnice, najbrž sv. Ane. (Dalje.)

France Bevk | Otrok

Bilo je končano. Gospa Stina se je umaknila, ko so prve grude zabobnele na krsto. Bila je slej ko prej tujka med temi ljudmi; to je živo občutila tiste minute, ko je z njimi čakala pogreba. Na pol skrita je zdaj s Pavlekom stala za visoko cipreso. Zdelo se je, da pazno prebira dolg napis na nekem nagrobniku, a je le prisluškovala, kaj se godi za njenim hrbtom. Histerični jok Majerjeve najmlajše, godrnjajoče besede tolažbe, škripanje nog na pesku. Polagoma je vse utihnilo, utonilo v sivi dan pod oblačnim nebom.

Ostala je za trenutek sama na vsem pokopališču. To ji je bilo v olajšanje, kakor da bi rada ubežala vnanjemu svetu in se vsaj za trenutek posvetila svoji notranjosti. Krenila je med grobove, zavila na levo, zopet na desno, obstala pred košato žalujko, ki je na pol skrivala kamniten spomenik. Kako je bilo to drevo naglo pognalo v višino! Njene dolge šibaste, viseče veje so jo kot hladni prsti pobožali po obrazu. Nikoli prej ji ni prišlo na misel, da to drevo raste iz Ernestovega telesa, iz njegovih sokov. Tedaj pa ji je bilo, kakor da se je dotaknila njegova roka. Nehote se je stresnila. Čemu jo je groza? Zakaj se boji?

Prepletli so se ji prsti visečih rok, glava ji je klonila, tako je strmela v grob, v rjavo, razpokano lubje žalujke, na drobni, beli pesek, ki je pokrival tla med železno ograjo. Tam zunaj, v življenju ji je bila podoba rajnega moža že zelo odmaknjena, nič več živa. Z notranjimi očmi ga je vedno videla mrtvega, negibnega v okrvavljenih obvezah. Tu, ob grobu, pa je stal pred njo tak, kakršnega je poznala v najlepših

trenutkih. Imel je zanjo vedno nasmeh na obrazu, še takrat, ko ga je grizla tiha skrb, za katero je bila slepa in gluha.

Sončen dan — jesenska nedelja — ko je sedel na vrtu in Pavleka ujčkal na kolenih. Ona je na pol ležala v pletenem naslonjaču in brala. Vsa sijoča v sreči sprva ni opazila, da jo pogleduje z zaskrbljenimi pogledi.

»Stina,« je spregovoril, »recimo, da bi nenadoma umrl, ali bi se potem zopet omožila?«

Besede so bile izrečene tako nepričakovano, da je zavzeta dvignila glavo in knjigo položila na kolena.

»Nikoli!« je dejala naglo, kakor da je ta beseda stokrat pripravljena čakala v njenem srcu. »Kaj pa govoriš!«

Odgovor mu je laskal, vendar mu zagoneten nasmeh ni šel z obraza.

»To pravijo vse ženske,« je poredno pomežiknil, češ da se le norčuje, »a komaj trava prerase grob moža, že je pripravljena k drugemu leči v posteljo.«

Bila je užaljena bolj kot začudena. Teh besed ni mogla jemati za šalo.

»Kakšna mati bi bila, da bi mislila le nase?« je rekla s tresočim se glasom. »Ne poznaš me! Ako bi se kaj takega zgodilo — kar Bog ne daj! — bi hotela živeti le otroku.«

Da, da! Ernest se je zresnil, oči so se mu zagledale skozi drevje nekam proti obzorju.

Samo besede? Da, samo besede. Kako bi bilo drugače mogoče! A je bil tedaj njegov obraz tak, da je vzbujal tesnobo. Stini je zastal dih v prsih.

»Tako ne smeš govoriti!« je vzkliknila. »Molči! Tako ne smeš...«

Planila je k njemu in mu z dlanmi tiščala usta, a on se je grgraje smejal. Pusti me! Saj me boš še zadušila! Ti ne razumeš šale... In vendar to ni bila nikaka šala. Kadar koli se je pozneje spomnila tega dogodka, jo je obšel mrz po telesu. Da, smejal se je, a v njem je že glodal črv obupa. Ali ni že takrat vedel, kaj se bo zgodilo? Zakaj je bil tisto vsoto na njeno ime naložil v banko?

Sončen dan, nedelja, razgovor — vse, kakor da se je zgodilo včeraj... Nikoli! Stina takrat niti najmanj ni podvomila, da ne bi držala besedo. Ernest pa je že naprej vse doumel in resnici pogumno gledal v obraz... Jezus, Jezus! Obšlo jo je tako bridko samoočitje, da se je zgrudila na kolena.

Začela je vroče moliti. Ne za možovo dušo, ampak zase, kakor da moleduje za pomoč iz stiske. V besede se ji je nehote mešal razgovor, ki ga je imela s svojo notranjostjo. Saj veš, kako mi je... Duh si in vidiš globlje, kot moremo gledati ljudje... Saj razumeš... Ne morem

drugače... Že takrat si vedel, ko si bil še živ, le jaz nisem niti slutila, kaj mi prinese življenje... Bog, moj Bog! Oče naš, kateri si v nebesih... Solze so ji pritekale na lica.

Pavlek jo je opazoval s tesnobo v srcu. Že zdavnaj ni več jokala, kadar sta stala na očetovem grobu. Ali naj poklekne tudi on in sklene roke? Zastrmel je v steber, ki je pod vrhom odlomljen kazal v nebo. Trikrat je šepetaje prebral napis, vsakokrat se je znova vrnil k imenu... Mati je globoko vzdihnila. Ozrla se je po njem, nato se je pokrižala in se dvignila. Zgrabila ga je za roko in ga naglo odvedla s pokopališča. Molčala je. Izraz tihe potolaženosti ji je počival na obrazu.

Začetek jeseni je bil ves v zlatu, nebo jasno, sonce je toplo prigrevalo, kakor da je nastopilo novo poletje. Ko se je Pavlek nekega dne vrnil iz šole, je že v vežici zaslišal moški glas, ki je prihajal iz kuhinje. Kdo? Vstopil je in obstal za vrati.

Tam je sedel Albin Poženel, držal koleno čez koleno, desnica mu je ležala na mizi. Deček ga je ošinil le v delcu trenutka, oči so se mu uprle v mater, ki je stala s hrbtom proti ognjišču. Bila je razburjena, v zadregi, na lice ji je dahnila rahla rdečica. Sina je pogledala z ljubeznijo, a vprašujoče, iz dna pogleda ji je poblisknila tiha grožnja. Da se mi ne drzneš! Pavleku je čudno grenko stopilo v grlo, da ni našel glasu.

»Pozdravi!« mu je rekla mati. »Kaj le stojiš in gledaš?«

Pavlek si je želel, da bi bil v tistem hipu kateri koli izmed drznih paglavcev, ki so živeli v tisti hiši. Saj ni vedel, kaj bi potem storil, a gotovo kaj takega, kar bi ustrezalo njegovim občutkom. Gladka vzgoja pa je od njega zahtevala vljudnosti in samozatajevanja.

»Dober dan!«

Priklonil se je kakor avtomat, glas mu je zamiral od tesnobe. Mati ga to pot ni poljubila kakor vselej, kadar sta bila sama. Noge so mu klecale v kolenih, ko je stopal do mizice, ki je stala ob oknu. Bila je njegova, ob nji se je učil in pisal naloge. Izpraznil je torbo in urejal knjige in zvezke. S tem se je mudil, kar se je dalo dolgo, le da bi se mu ne bilo treba obrniti.

Najrajši bi bil odšel v sobo, legel z obrazom na posteljo in počakal, da odide Poženel. Tega ni smel storiti, bilo bi preočitno. Zmedeni občutki so se mu polagoma jasnili, navdajala ga je tiha mržnja. Po kaj je prišel ta priskutnež? Še nikoli ga ni bilo v stanovanju. Od onega večera, ko je materi odločno povedal, da noče novega očeta, ga ni več srečal. Mati ni več prinašala cvetic...

Dal si je opraviti s svinčnikom in peresi, ki jih je usul iz škatlice in jih zlagal v ravno vrsto. Napeto, s pridržano sapo je prisluhnil, kaj govorita. Vsakdanjosti. Nič takega, kar bi se dalo le slutiti, da za

besedami tiči kaka skrivnost. Pogovor se jima je zdaj pa zdaj pretrgal, težka sta ga znova navezala. Pavlek je nagonsko uganil, da sta pred njim v zadregi. To ga je napolnilo s tihim zadovoljstvom. Mati je skuhala črno kavo, nalivala jo je v skodelice iz tenkega porcelana... Izenada so mu oči široko zastrmele, kakor da so mu zabolščale v neko misel.

Ali ne stoji v vazi na mizi šopek svežih cvetic? Zagledal jih je bil v hipu, ko je ošinil Poženela, a potem je v zmedi občutkov, ki so ga obšli, na pol pozabil nanje. Zdaj so mu kakor iz dna zavesti zopet splavale na površje. Morda se moti...

Okrenil se je. Res, na mizi so stale cvetice, poleg nje zapečaten steklenica vina in zavitek slaščic. Kaj to pomeni? Mati ni nikoli prejemale darov. Čutil je, kakor da mu je tenka igla prebodla srce. Sto misli hkrati mu je prebegnilo mozgane.

Ozrl se je na stenski koledar. Osmega! Materin rojstni dan. Vsako leto ji je voščil, kakor hitro je zjutraj odprl oči. Prednjo je položil majhen dar, ki ga je kupil s svojimi prihranki. Mati se je radovala in se čudila; bila je le sladka prevara, saj je tega z gotovostjo pričakovala.

Da je le mogel tako pozabiti! Kako je bilo to mogoče? Ta dan je imela mati poseben, sijoč izraz na obrazu, le malce skaljen od Bog ve katere misli. Preden sta zjutraj odšla z doma, ga je vprašala: »Pavlek, ali nisi danes česa pozabil?« Pogledal je v torbo, okrog po kuhinji. »Ne.« Zazrla se je vanj z zagonetnim nasmeškom na ustnicah. »Ne? No, potem pa pojdiva!« Ni ga spomnila. Vedela je, da bi tega ne maral, voščilo bi potem ne imelo tiste cene. Morda bi se spomnil drevi, morda jutri ali pojutrišnjem, spomnil bi se. Osramočen bi ji voščil, a ona bi se prizanesljivo smehljala, dasi bi jo morda malce bolelo, oba bi imela solze v očeh. Darovi na mizi so mu še ta poslednji izhod prevrgli na glavo. Obšel ga je tak obup in bes, da bi bil vse tisto najrajši pometal z mize... Náte, tu imate! Tu imate!

Jok mu je silil v grlo, a se je delal trdega in širil oči. Mati je še vedno stala ob ognjišču in z žličko mešala kavo. Še je imela senco zadrege v očeh in neko tiho skrb na čelu, a ga je gledala s toplim nasmeškom. Uganila je njegove občutke, smilil se ji je in zanj trpi... To je odločilo, da je stopil k nji.

»Voščim vam... vse najboljše,« je izjecljal in ji dal roko. Ni utegnil pripraviti bolj izbranih besed kakor drugekrati; pred Poženelom bi se jih tudi sramoval. »Nisem se spomnil,« se je grenko nasmehnil.

»Hvala!« je rekla mati in ga poljubila. »Vedela sem, da ne boš pozabil. In res nisi.«

Tolažba je bila jalova. Pavlek je stal zbegan, z muko je zadrževal solze in čutil, kako mu pohlipava v prsih. Kam naj pogleda, kaj naj reče? Da bi bila z materjo vsaj sama!

Stopil je k oknu in se zagledal v steno nasprotne hiše. Nanjo je poševno padala senca bližnjega drevesa. Pobledele je in izginile, zakaj Pavlekov oči so se zameglile od solz. V njih se je lomila svetloba in mu čarala vrteče se mavrične kroge.

Za njegovim hrbtom je za čas nastala gluha tišina. Slišati je bilo le srebanje kave, zdaj pa zdaj je ob porcelan zapela žlička.

»Prejela sem vabilo, naj se popoldne zglašim pri notarju,« je prva zopet spregovorila Stina.

»A? Zakaj?«

»Mendá zaradi Majerjeve zapuščine.«

Stina in Poženel sta se gledala, bala sta se o tem nadalje govoriti. A v očeh sta drug drugemu brala, da mislita eno in isto. Pred njima je iznenada vstalo neko vprašanje, ki ju je zaskelilo.

Pavlek ni poslušal, kaj govorita; besede so mu le kot nerazločen šum prihajale na uho. Misli so mu bile drugje. Kaj naj materi kupi za rojstni dan? Z bridkostjo se je zavedel, da je njegov hranilek prazen. Denar je bil porabil za drobne potrebščine, da mu mater ni bilo treba nadlegovati vsak dan. Zdaj je bilo prvič, da je živo občutil težo pomanjkanja.

»Zbogom, Pavlek!«

Poženel se je poslavljal. Pavlek se je zdrznil, kakor da ga je glas oplazil z bičem, pridržal sapo, a se ni ozrl.

»Pavlek!« ga je poklicala mati. »Ali ne slišiš? Gospod odhaja. Pozdravi!«

Okrenil se je, a je pozdrav le z muko iztisnil skozi zobe. Poženela je drzno gledal v oči, s tako neprikrito mržnjo, da se je ta ves zmedel. Naglo je odšel.

Gospa Stina in Pavlek sta ostala sama. Nastal je tesnoben molk. Pavlek je stal ob oknu in tiščal roke v hlačnih žepih. Izpod čela je gledal mater, ki je naglo pripravljala obed. Bilo je videti, da je razburjena in le stežka kroti občutke.

Pavleku je postalo tesno ob srcu. Spregovoril bi bil — a kaj? Stopil je k mizi in prebral napis na steklenici. Nato se je dotaknil zavitka s slaščicami; papir je gluho šumel.

»Po obedu dobiš,« se je oglasila mati.

»Tega niti nočem!« je našobil ustnice.

»Pavlek!« se je Stina zavzela in ga strogo pogledala.

»Kaj?«

»To ni lepo! Tudi bi se moral drugače vesti pred tujimi ljudmi.«

»Kaj pa sem storil?«

»Hrbet si mu obračal. Pozdraviti ga nisi hotel. Potem... se človeka tako ne gleda...«

»Zakaj pa je prišel?« je deček uporno zganil z rameni.

»Voščit mi je prišel. Voščit mi pač sme. Saj smo si znanci. Ali se me je kdo drug spomnil?«

Rahlo prikriti očitek je Pavleka zadel. Stal je ob mizi in stiskal ustnice. Stini so se tresle roke, ko je prekladala posodo. Otrokova upornost in svojeglavost ji je rasla čez glavo. Na vso moč je krotila občutke, vendar je bila tako prevzeta od njih, da se ni mogla premagovati.

»Ne bodi neubogljiv in ne delaj mi še težjih ur!« je zakričala. »Tebi naj za vse odgovorjam? Tega nočem! Pavlek, to si zapomni, tega nočem!«

Pavlek je zavzet zastrmel v mater. Oči, v katerih je imela solze, niso izražale žalosti, ampak jezo. Še nikoli ni tako vpila nanj. Kako naj jo razume? Rahlo kakor dih se ga je dotaknilo neko spoznanje. A se je zakrknil in vse zaklenil vase. Počasi se je okrenil in odšel v sobo.

Stina se je ovedela, pritisnila dlani na vroča lica in gledala za sinom. Kaj delam? Moj Bog, kaj delam?

Stina si je izprosila prosto uro in hitela k notarju, da ne bo zadnja. Dvignila je glavo in se silila, da bi na stvar gledala mirno, pa je bilo nemogoče. Bilo jo je globoko vznemirilo in ji bridko zblodilo čustva.

Pri notarju so bili zbrani vsi ožji Majerjevi sorodniki. V črnih oblekah, kakor na dan pogreba, le da niso imeli tako žalnih obrazov. Stina je bila zadnja. Zaradi tega in zaradi rjave obleke, v kateri se je ločila od vseh, je živo zardela.

»Pozna sem, ne?« je rekla v zadregi.

»Ne, gospa,« se ji je notar vljudno priklonil. »Vi ste točni. Le mi smo bili prezgodnji.«

Posedli so jo poleg gospe Klare.

»Zdaj smo vsi,« je rekel notar. »Ali lahko začnemo?«

Stara gospa je komaj vidno prikimala. Notar je potegnil iz rjavega ovitka na gosto popisano polo papirja. Po nekaterih formalnostih je začel brati. Nebistvene stvari momljaje, kakor sodnik osebne podatke obtoženca, a bistvene z glasom, ki je dvakrat podčrtaval njihov pomen.

V pisarni je bilo vse tiho razen notarjevega glasu in brenčanja velike muhe na šipi. Gospa Klara je sedela malce sključena, tiščala torbico v naročju in gledala v konice čevljev. Čutila je, kako vsi poslušajo s pridržanim dihom. Volila za važne ustanove, potem za farno cerkev, v kateri naj se berejo maše za pokojnikovo dušo. Sledili so sorodniki. Vsak se je pri svojem imenu rahlo zdrznil, nato so mu mišice na obrazu otrpnile iz bojazni, da ne bi izdal svojega zadovoljstva ali razočaranja. Številke, ki za Stino niso nič pomenile. S tesnobo v srcu je čakala, kdaj zasliši svoje ime. Misli so ji begale, se zopet spovračale; neutrudno se je mučila z nekimi vprašanji.

»Justina Sever, omožena z mojim sinom Ernestom...«

Gospa Stina se je zlecnila, kakor da je dobila sunek v srce. Še bi bila najrajši gledala v konice svojih čevljev, a je po sili dvignila glavo. Z rahlo priprtimi očmi je strmela v notarjev rdeči, zabuhli obraz, kakor v brezdušni avtomat, iz katerega prihajajo besede. Čutila je, da so se vsi pogledi hkrati obrnili vanjo. Tudi gospa Klara je narahlo osuknila glavo; zdelo se je, da gleda mimo nje, a jo je po strani opazovala. Vedela je, da bodo prestregli vsaj najrahlejši drhtaj njenega obraza.

»Ta vsota naj se ji izplača vsako leto dotlej, da njen sin Pavle dovrši vseučiliške študije. Potem naj se mu izplača enkratna vsota v znesku desetih tisočakov... Toda to velja le pod pogojem,« je notar zvišal glas in Stino pogledal iznad naočnikov, »ako se zgoraj imenovana zopet ne omoži. V tem primeru naj se takoj ustavi izplačevanje. Ostanek naj se nakaže skladu za šolanje sirot...«

Glas je brnel kakor muha na šipi. Utihnil je, slišati je bilo le muho, ki je silila v jesensko sonce. Stini je bilo, kakor da so se ji misli ujele v pajčevino, iz katere ni rešitve. Ponudili so ji kruha s škorpijonom. Prvo, kar ji je docela jasno spreletelo zavest, je bilo, da se ni varala, ko je za njihovo pozornostjo čutila neko zasedo...

Notar je bil dvignil obraz in jo gledal, kakor da od nje pričakuje neke besede. Gledala ga je tudi ona, še vedno je hlinila ravnodušnost, četudi je bila vedno manj prepričana, da se ji to posreči. Da bi bila sama z notarjem, bi se bila dvignila in zakričala: »Ne sprejemem! Ne omožim se, a vendar ne sprejemem!« V začaranem krogu pogledov, ki so jo z neko naslado pribijali na naslonjač, ni imela te moči.

Jezus, kako ji je nenadoma postalo bridko ob srcu, da bi se bila razjokala! Obenem jo je od srda zapeklo v očeh. Majerjevi ne znajo dajati, ne da bi hkrati poniževali. Najprej so ji hoteli vzeti otroka, a zdaj so jo postavili pred najbridkejšo preizkušnjo. Kazalo je, da so dobro obveščeni o vseh podrobnostih njenega življenja. Preprečiti hočejo, da bi njihov vnuk dobil očima. Z istim udarcem hočejo zadeti tudi njo... Trepetala ji je vsa notranjost, vendar ni hotela pokazati, da jo je zadelo.

Ali se je zavedela, koliko časa je nepremično gledala v notarja? Minuto, dve? Morda le nekaj tesnobnih trenutkov. Čutila je, da mora nekaj reči, pretrgati molk in se otresti pogledov.

»Hvala!« je dahnila.

Bila je olajšana, zopet je lahko uprla pogled v konice čevljev.

Ko je nekaj minut pozneje odhajala po stopnicah, jo je stara Majerica prijela za komolec. Spregovorili sta nekaj nepomembnih besed. Pogovor se jima je pretrgal, molče sta stopili na ulico.

»Le sami se odpeljite!« je rekla gospa Klara sinu. »Pojdem peš. S Stino bi se rada še nekaj pomenila.«

France Bevk | Otrok

Ko je Stina prišla do notarja, bi bila najrajši sama, da bi se prosto razgledala po svoji notranjosti. Toda gospe Klari si ni upala odreči razgovora. Hkrati jo je mučila radovednost, kaj ji hoče. Bila je navrhana nezaupanja in ni pričakovala nič dobrega. Bodi kar koli, pripravljena je bila na odpor, ki ga ji je bilo brati že v očeh.

Stopili sta v preprosto kavarno na trgu. Med na pol oslepelimi zrcali sta na črnih, usnjenih blazinah sedeli druga proti drugi. Gospa Klara, ki se je med tistimi stenami čutila nekam tujo, samovoljno ponižano, si je skrbno nadevala videz dostojanstvene mirnosti. Zdaj pa zdaj se je pogledala v zrcalu, kakor da se hoče prepričati, ali se ji to posreči. Stina pa je bila razburjena. Bala se je, da ne bo mogla dolgo brzdati svojih občutkov. Stara Majerica je spregovorila s tako samozavestjo, kakor da je samo po sebi umevno, da se Stina ukloni za skledo leče. V prvem trenutku bi jo bila skoraj potegnila za seboj. Zganila se je z vsem telesom, da se je zopet ovedela sama sebe.

»Pogoj me žali,« je rekla z rahlo tresočim se glasom. »Oprostite! Nočem nikake vezi, da bi ne mogla svobodno odločati o svojem življenju.«

Gospa Stina se je zdrznila pred ostrim pogledom, ki jo je ošinil skozi rahlo sklopljene veke.

»Torej se res nameravaš omožiti?«

»Da.«

Stina ni govorila popolne resnice. In ne bi bila povedala resnice niti, da je rekla nasprotno... Od onega večera na polju se je čutila notranje povezano s Poženelom. Poslej ni niti za trenutek več podvomila, da se bo z njim združila za vse življenje. Dnevi, ko se nista več srečavala, so ji bili v muko. Po Majerjevem pogrebu, ko se je v duhu razgovarjala z rajnim možem, se mu je zopet približala. Zdaj tega ni več skrivala pred ljudmi, razen pred sinom. Posrečilo se ji je, da je za silo uredila zmedo svoje notranjosti. Majerjeva oporoka jo je zadela kot strel iz zasede. Zrušila se je njena odločitev, do temelja so se zamajali vsi njeni načrti. Do tiste minute ni utegnila, da bi se zopet razgledala in se uravnovesila... Jasno je čutila le odpor do tašče. Želela je, da bi jo čim globlje zadela.

Gospa Klara je izpila požirek kave, si obrisala tanke ustnice, nato je robec krčevito mečkala v rokah.

»Ali se ne moreš temu odreči?« je vprašala skoraj tiho.

»Ne, gospa!« je rekla Stina obupno odločno. »Ljubim! To vam vse pove. Vi ste prvi človek, ki mu to priznam.«

Nastal je dolg molk. Stina je čutila Klarin pogled do dna duše, kakor da jo izprašuje še tisto, kar ne more v besede. Še pred nekaj

minutami sta tam sedeli kot dve stari znanki, ki sta se slučajno našli. Po prvih besedah se je pokazal prepad, ki loči dvoje pokolenj in dva družabna sloja.

Gospa Klara je bila hči višjega častnika s plemiškim naslovom. Izmed treh hčera je bila po sili razmer ona edina zašla v meščanstvo, ki ga je rahlo prezirala. Po naravi ni bila trdega srca, a se ji je bilo zakrknilo pod trdim oklepom družabnih predsodkov. Vsaki plemeniti misli je primešala kapljico strupa. Bila je dobri, a obenem hudi duh vseh važnih odločitev njenega moža. Bog ve, kaj jo je včasih gnalo v Pavlekovo bližino. Osamljenost, ki jo je najhuje občutila po moževi smrti? Žeja po nežnosti, ki je prej ni znala ne hotela utešiti? Bog ve, kateri vzroki so še odločevali, da je bila Stini pripravljena seči v roko. Ne na tak način, da bi se sama s tem ponižala. Bolel jo je snahin prezir, nikoli ji ni popolnoma odpustila, hkrati se ves čas ni odpovedala namišljeni pravici do poseganja v njeno življenje. Peklo jo je, da kot navadna uslužbenka sedi za blagajno, a se je grozila že ob sami misli na možnost njene možitve. To je hotela preprečiti. Ni se bila omožila iz ljubezni, verjela je torej, da bo tudi Stina zlahka sprejela to žrtev. Njeno prostodušno priznanje, da ljubi, ji je vzelo sapo, četudi ni bila zmožna, da bi to dojela v vsej obsežnosti. Zastrmela je v snaho kakor v neko nedoumljivo skrivnost, brez jeze v očeh, a z začudenjem in užaljenostjo, kakor da je zavrnila ponudeno ji roko.

»Mati ne sme misliti nase,« je spregovorila zamolklo, »živeti mora le za otroka.«

»Vi mi to pravite, ki ste svoj čas zahtevali, naj otroka dam v zavod?« je rekla Stina trdo, a se je prestrašila lastnega glasu in zopet potišala. »Ako sem začela misliti na možitev, sem to storila le iz skrbi za otrokovo bodočnost. Takrat nisem mogla vedeti, kako bo z mojim srcem. Zdaj je prepozno. Prej bi se me bili spomnili na način, da bi me ne poniževali... Pa ste me preveč mrzili...«

»To ni res!« je gospa Klara stresnila z glavo. »Nihče te ni mrzil.«

»Zakaj me zdaj še varate? Saj nisem bila slepa ne brezčutna. To sem čutila in še vedno čutim. Bolelo me je, ne trdim, da ne, vendar sem bila to pripravljena prenesti. Nikoli vas nisem česa prosila. Nisem se vam ponujala. Vi ste bili prvi, ki ste hoteli stopiti v moje življenje. In tudi zdaj vas ničesar ne prosim. Le nekaj... Pustite me... pustite me, da sebi in otroku sama urejam življenje...«

Stina je čutila, da ji burni občutki uhajajo s povodcev. Besede niso toliko veljale gospe Klari, kolikor svetu, v katerega je nekdam hlepela, a ga je zadnji čas prav tako vroče zamrzila. Ves gnev, ki se ji je zadnja leta nabiral v duši, je silil na površje. Kričala bi bila in se je le stežka krotila, da je govorila pritišano, dasi strastno, sikajoče. Bilo je, kakor

da besno trga vezi, ki so jo še priklepale na te ljudi in na preteklost. Saj to je hotela. Pretrgati vezi! Potem bo svobodna. Vsaj mislila je, da bo. Solze so ji navrele v oči. Izmučena, začudena sama nad seboj je utihnila.

Gospe Klari so se tresle roke, v katerih je prekladala robec. Snahini očitki niso biti govorjeni v veter, dotaknili so se ji srca in so jo zapekli. Vendar v njenih očeh tedaj ni bilo začudenja ne užaljenosti, prej pomilovanje in sočutje. Bilo je, kakor da vsa zavzeta strmi v tujo jezo in bridkost, ki je ne more do konca doumeti. Hkrati se s Stino ni hotela za vedno razstati. V njenem razburjenju je bistro zaslutila razdvojenost. Saj še sama ne ve, kaj bi... Dolgo je molčala.

»Krivico mi delaš,« je slednjič spregovorila s spremenjenim glasom. »Danes mi delaš krivico.« Besedo »danes« je poudarila.

Stina takega samozatajevanja in mirnosti ni pričakovala. Gospa Klara je pred njo prvič odložila trdo dostojanstvo, v njenem glasu je bilo nekaj topline s prizvokom žalosti. To jo je porazilo. Zmedla se je in se skoraj pokesala trdih besed.

»Oprostite, gospa,« je rekla in se dvignila. »Razburila sem se... in oditi moram... Natakar!«

»Pusti, to poravnam jaz,« je starka dvignila roko; v trenutku je bila zopet taka kot vedno. »Nekaj te prosim,« je rekla s pogledom v Stininih očeh. »Ako mi boš imela kaj povedati, mi piši. Piši mi!«

Stina je ujela njeno misel. Zadeta je zastrmela v njo. Ali je tako prepričana, da se bo vdala? »Nikoli!« je hotela reči. Pa tega ni izgovorila. Ni marala prisegati. Prevečkrat jo je že prevaralo življenje. Zdrznila se je, se priklonila in odšla.

Ko je Pavlek opoldne ostal sam, je še dolgo nepremičen obsedel za mizo. Rahlo sključen je z namrščenim čelom strmel nekam v ognjišče. Mati je bila odšla, ne da bi ga bila poljubila, komaj da ga je pozdravila. Mučile so ga misli, porajala so se mu neka vprašanja. Zakaj je bila tako razdražena? Oni dan, ko se tudi ni lepo vedel, ga ni niti pokarala... Ni čutil več užaljenosti, obhajalo ga je nemo začudenje. Zapredal se je v misli in občutke kakor muha v pajčevino. Iznenada je razširil oči, kakor da se je ves zagledal v neko spoznanje. S finim čutom, ki ga nikoli ni varal, je med Poženelom in materinim razburjenjem zaslutil neko zvezo. Spomnil se je večera, ko je vznak ležal na postelji in na vsako materino besedo odločno odgovarjal: »Ne!« Razočaranje, ki ga je takrat občutil, je bil že na pol pozabil, zdaj mu je zopet splavalo na površje. V dušo mu je legel grenek občutek prevare.

Srcé mu je postalo težko, ustnice so mu krčevito zatrepetale. Posilile so ga solze, a je stresnil z glavo, kakor da s silo odganja žalost, in stopil

na mostovž. Naslonil se je na ograjo, pogledal v sonce, v redke oblačke na nebu, nato na dvorišče.

Spodaj je stal Filip, deček črnih las in oči, usta so se mu venomer odpirala v porogljiv nasmeh. Bil je nemiren kot voda, polna ga je bila hiša in ulica. Poškilil je navzgor. In kakor da ga je privlekel njegov pogled, je Pavlek zaklenil vrata in odšel po stopnicah. Obstal je pred dečkom, ki je zavezoval dva konca debele vrvce.

»Po suhljad pojdem,« mu je rekel Filip. »Greš z menoj?«

Pavlek je opazil, kako ga deček posmehljivo gleda od strani. To ga je dražilo, da mu je kri poganjalo v lica. Filip ga je že večkrat vabil s seboj, a on je vedno našel kak izgovor. Ne bi hotel priznati, sramoval se je, da mu je mati prepovedala njegovo družbo. To mu je težko delo; Filipa je slednji dan zavidal za svobodo, s katero se je potepal po okolici. Ta dan zaradi matere ni imel pomislekov. Iz osamljenosti, ki ga je mučila kot še nikoli, iz želje, da bi se rešil teže, ki mu je trapila dušo, se ni mogel ne hotel upirati vabi po svobodi in gozdu.

»Pojdem!« je dejal.

Filip ga je nejeverno pogledal, a Pavlek ni niti trenil z očmi. Odšla sta. Pavleku je že po prvih korakih zastalo srce. Ob misli na mater se je skesal, a se ni vrnil, preveč se je bal Filipovega posmeha.

Ulica je bila za njima, na vsak korak mu je bila duša lažja, kakor da se mu vse omika nekam v preteklost. Skozi zeleno listje, ki je tu pa tam že rahlo rjavelo, se je pretakala sončna luč. Hodila sta zložno, vedno dalje v senci kostanjev, po široki cesti, ki je vodila iz mesta. Filip je tiho požvižgaval skozi zobe. Pavlek je eno roko tiščal v žepu, prsti so se mu poigravali s starim novcem, ki ga je vedno nosil s seboj.

Zunaj mesta sta po stranski peščeni poti krenila na pobočje. Ob straneh je stalo drevje in grmovje, nizko podrast je prepletala loza in robida. Pavlek je pasel oči, željno vdihaval vonj zemlje in rastlinja. Čudil se je Filipu, ki je poznal drevje in grmovje, po imenu še ptico, ki je frlela skozi veje, in nekatere cvetice. Razživel se je, kakor da je tu doma in na vsak korak srečuje stare znance.

Stopila sta skozi leso v živem plotu, potem čez ozko trato v gozd akacij, hrastov, gabrov in kostanja. Drevje je stalo tako na gosto, da je skozi vrhove komaj tu pa tam posijal žarek sonca, in so se veje kot ljubeče roke prepletale med seboj. Mahovite skale, rjava tla, pokrita z odpadlim listjem in na pol sprhnelim dračjem.

Pavlek je bil kot začaran. Noge so mu kot pijane stopale po ozki stezi, doživetje je prekašalo vsako pričakovanje. Mrak in samota, ki sta mu vzbujala rahlo grozo, tihota in hlad, kakor da je stopil v cerkev pod neštivilne stebre, ki podpirajo z zelenjem in zlatom poslikani svod. Poln pobožnega občutja je hodil po stezi, ki je izginila, se znova prikazala

in prav tako zopet izginila. Da, tu je bilo vse polno stezá, ki so se kot mreža prepletale med seboj, šle brez cilja in konca. S Filipom sta tavalá vse vprek proti vrhu pobočja.

Ne, Filipu se gozd ni dotikal srca, iskal je le dračja, pri tem je venomer nekaj pripovedoval. Pavlek ga je poslušal le z enim ušesom. Ljubše bi mu bilo, da bi ga s svojo zgovornostjo ne trgal iz pravljice in mu ne blodil domišljije. Zdelo se mu je, da doživlja zgodbo iz knjige, ki mu jo je bila kupila mati in jo je dvakrat prebral; sam je stal sredi razburljivih dogodivščin; bil je deček, ki je zašel v pragozd med divje zveri. Zdrznil se je ob vsakem šumu. Ali ni tam Pigmejec, ki z zastrupljeno puščico meri vanj iz zasede? Stopil je na suho vejo, ki je z drugim koncem šinila kvišku. Odskočil je... Kača? Ha, ha, ha! Filip se mu je krohotal.

Pavlek je sedel na sivo skalo in stisnil dlani med kolena. Ni se menil za tovariša, ki je nabiral suhe veje in jih zlagal v butarico, strmel je v gozd. Gosta debela so bila kot od božjih rok spletena rešetka, skozi njo so se le medlo odražala sončna pobočja. Nad njim so skozi zelene krošnje sijale borne lise modrine. V vrhovih je zašumel veter, pobočje je preletela tiha, zamolkla pesem in izginila v daljavi. Odlomila se je suha veja, nekaj listov se je odtrgalo in z rahlim šumotom leglo na tla.

Naletela sta na boso, gologlavo deklico, ki je trgala korčke in jih povezovala v drobne šopke. Kratko krilce ji je komaj skrivalo kolena, iz ozkega, suhljatega obraza so ji gledale velike, vprašujoče oči.

»Pazi!« je vzkliknila. »Pohodiš mi vse cvetice!«

Pavlek se je umaknil.

»Zakaj ti bo toliko šopkov?«

Uh! Kazalo je, da se ji vprašanje zdi bolj neumno kot nadležno. Potem mu je vseeno odgovorila. Prodala jih bo po hišah v mestu. Al! Pavlek se je čudil. Gledal je v njeno roko, ki je z dvema prstoma prijemala za rdečkasta stebelca, tedaj ga je kakor v navdihu obšla neka misel.

»Ali smem trgati tudi jaz?«

»Smeš. Kako si smešen! Pa ne teh. Te sem jaz našla. Drugih si poišči!«

Pod skupino redkih dreves je Pavlek našel družino korčkov, ki so bili kot vtكاني v mahovito blazino. S svečanim občutkom v srcu jih je trgal in zlagal v šopek.

Filip je bil sedel na butaro, žvečil sladko koreninico in Pavleka opazoval z neprikritim nasmehom v očeh. Ha! Deček, ki nabira cvetice! Pavlek je ujel njegov pogled.

»Materi jih bom daroval za rojstni dan,« je povedal.

Sredi prirode se mu je bila očistila duša. Ni čutil več tegobe, niti bojazni, misel na mater mu je bila zopet svetla. Daruje ji šopek in si bosta zopet dobra. Vse si bosta odpustila.

Filip je izpljunil na mah.

»Ph! Saj ima že lepših. Ali jih ji ni prinesel ljubček?«

Govoril je mirno, ravnodušno, brez zlega namena; kakor je slišal od domačih, ki svojih pogovorov niso skrivali pod otroki.

Pavleku je zastala roka in srce.

»Ni res!« je vzkliknil. »Nima ljubčka!«

Filip je posmehljivo skrivil ustnice, rahla zloba se mu je posvetila iz oči.

»Nima? Vsak opoldan jo spremi do doma. Misliš, da ne vemo?«

Pavlek je utrgal dolgo travo in z njo povezoval šopek, pri tem so se mu drobno tresle roke. Verjel je, da Filip govori resnico. Prej ga je mučila le slutnja, zdaj se mu je občutek prevare kot trn zasadil v srcé. A to ni bilo najhujše. Iz dna zavesti, kamor je skrbno zaklepal prva bolestna, nezrela spoznanja o ljubezni, sta vstala silna osramočenost in gnus in se prepletla s čisto materino podobo. A bil je dovolj moža, da svojih občutkov ne bi hotel kazati Filipu. Toda naj se je še tako brzdal, ni mogel premagati razburjenja. Presekati bi hotel voz, ki ga je tiščal v prsih, zatreti solze, ki so mu silile v oči.

»Lažeš!« je iznenada zakričal in Filipa sunil v prsi. »Lažeš! Lažeš!«

Filip je zavzet pogledal tovariša, ki je besen stal pred njim in stiskal pesti. Ni ga razumel, a prav tako malo je bil voljan mirno prenesti sunek, spoprijela sta se. Pavlek je napadel kot brez uma, se branil, stiskal zobe in se ni niti oglasil, ko je prejemal udarce. Obležal je pod Filipom, ki mu je klečal na prsih, iz nosa se mu je pocedila kri; šele tedaj je zajokal z obupnim, visokim glasom.

Zvečer, ko se je Stina vrnila domov, je bil Pavlek že v postelji. Raztrgana in zamazana obleka je ležala na stolici. Z obraza si je bil izmil kri, a zateklih ustnic in modre lise pod levim očesom ni mogel zabrisati. Leže v blazinah se je dušil v grdih občutkih. Bojazen pred materjo je bila le podmolkla, nekaj postranskega, vse drugo je bilo, kar mu je težilo dušo.

Ko ga je Stina našla v postelji, se je zavzela.

»Kaj to pomeni? Ali si bolan?«

Molk. Pavlek se je bil zagrnil čez nos, eno oko mu je podpluto strmelo v mater, ki ga je odgrnila.

»Jezus!« je vzkliknila. »Kaj se ti je zgodilo?«

»Nič... Filip me je...«

»Kje? Zakaj?«

»V gozdu... v gozdu sva bila...«

Ni imelo pomena, da bi kaj tajil ali olepšaval. Toda na vse ni mogel odgovoriti. Tedaj še ne, pretesno se mu je zadrnilo grlo.

Stina je bila začudena, prestrašena do dna duše, lastnim očem ni mogla verjeti. Kaj je s Pavlekom? Zagledala je obleko na stolici, jo vzela v roke in jo zopet položila na prejšnje mesto. Strmo se je zagledala v sinove oči, ki niso izražale zgolj bojazni. Kaj, tega ni utegnila raziskovati. Kako se je prestrašila, ko ga je zagledala takega! Razburjena do poslednjega živca se je zbala sama sebe, da ne stori kaj nepremišljenega. Molče se je okrenila in odšla v kuhinjo, trdo zaprla vrata za seboj.

Obstala je ob ognjišču in ni vedela, kaj naj stori. Hotela bi se pomiriti, da bi lahko trezno čustvovala in preudarjala. Zaprla je oknice in začela naglo hoditi po kuhinji. V tistem trenutku notranje zmede ji je bilo, kakor da ima dolgo pot pred seboj in jo mora še tisti večer do konca prehoditi.

»Še to!« je ponavljala pri sebi. »Moj Bog, še to!« Ko je bila stopila iz kavarne, so se ji solze same od sebe udrle po licih. Še je bila sled joka na njenem obrazu. Naj se je še tako krotila pred ljudmi, se ni mogla zadržati. Saj ni jokala toliko od žalosti, kolikor od prevelike izmučenosti. Zopet bi bila rada sama s seboj in s svojo bolečino. A se je bila že tako preveč zamudila. Vse ure do večera je morala presedeti za blagajno in prenašati vprašujoče poglede.

Svoje ljubezni sama pred seboj ni več opravičevala z vnanjimi razlogi. Ni se mogla ne hotela varati. Toda opravičiti jo je hotela vsaj pred Pavlekom in pred ljudmi. Otrok! Kaj poreče, ko izve? Saj ga ljubi, Bog ji je za pričo, da ga ima rada, toda ali naj zaradi tega zatre tudi vsa druga čustva? Zadnji čas mu je nalašč dala nekoliko občutiti pomanjkanje. S tem mu je hotela zlomiti voljo. Pride čas, ko bi mirno, vdano sprejel njeno odločitev. Kdaj? To mu bo brala v očeh.

Vsa preplašena in zmedena se je zopet čutila samo mater. Ljubica se ji je kakor osramočena umaknila nekam v ozadje zavesti. Da hoče sama odločati o svojem življenju, je rekla gospe Klari. V hipu je spoznala, da ne more sama odločati o sebi. Ko Pavlek dorase, mu ne bo mogoče prikriti resnice. Z nemim pogledom ji bo očital samoljubje. Ali se ji bodo rodili novi otroci? Kdo ve, ali bo takrat Pavlek še imel prvi prostor v njenem srcu. Saj je izkusila, da ne more ukazovati svojim čustvom. Tega se je šele tedaj zavedela. Moj Bog in ona ga je zadnji čas celo rahlo mrzila! Prepričevala se je, da mrzi le njegovo upornost in svojeglavnost. Vendar jo je zavedlo, da je opoldne kot nora kričala nanj. Ni mogla pozabiti njegovega pogleda, ki je takrat izražal več kot zgolj

začudenje. Kaj? Temu se je bala pogledati do dna. Kaj zdaj dela? Kaj čuti? Kaj misli o nji? ... Stežka je pričakala večera.

Da ga je našla za mizo kakor vedno, bi ga bila vroče objela. Morda bi se bila v tistem hipu do konca odločila. Saj se je hotela vdati trenutku, kakor da se brez moči predaja neki usodi ... Ob pogledu nanj se je nehote zopet zakrknila. Proti njeni volji je odšel zdoma, pretepal se je kot kak paglavec. Bila je pretenkočutna, nekaterih stvari ni mogla v hipu preboleti. V nemirni hoji od stene do stene se je v nji zopet porajala ljubica. Pregloboko se je bila zakopala v sladka pričakovanja, da bi jih mogla pomandrat v eni sami minuti. Našla je novih zagovorov. Pavlek raste, vedno manj ga bo mogla krotiti, potrebovala bo močne roke. Ali naj mirno gleda, da se ji pokvari v slabi družbi? ...

Ni se še udomačila v tej misli, ko so se nenadoma odprla vrata. Vstopil je Pavlek; v spodnji obleki, tresoč se po vsem telesu je stal pred njo. Kaj so mu izražale oči? Bojazen, prošnjo, očitjanje? Stina ni poizkusila brati iz njegovega pogleda. Videla je le njegovo vnanjost. Jezus, kako je zdelan!

»Pojdi!« je dejala trdo, iz občutka, ki se mu je na slepo predala. »Pojdi, takega te nočem videti!«

»Ne!« je Pavlek uporno zganil z glavo. »Mati...« je začel plaho in zopet umolknil.

Negiben je stal pred njo, roke so mu kot mrtve visele ob telesu. Kaj je hotel povedati? Ko je bila mati odšla iz sobe, se mu je storilo tako bridko, da bi bil najrajši umrl. Breme prevare, sramu in gnusa mu ni hotelo raz srce. Tega ni znal ne mogel povedati, a je želel, da bi mati uganila, mu brala v očeh. Z enim samim pogledom, med solzami, bi se sporazumela. Toda mati je opazila le njegov zatekli obraz, umazano in raztrgano obleko, za vse drugo je bila gluha in slepa. To je občutil kot novo krivico. Govoril bo, tega ne more prenašati — moj Bog — a bi rajši prejel prav toliko udarcev, kolikor bo moral izreči besed.

Stina se je znova zavedela rahle mržnje in se zdrznila nad njo.

»Zakaj me več ne ubogaš?« je na pol zmehčana obupno vzkliknila. »Zakaj si šel zdoma? Zakaj si se pretepal?«

»Ker je ... Filip rekel ... da imaš ljubčka,« je z muko pognal iz sebe.

Stina se je zamajala, kakor da jo je beseda sunila v srce. V enem samem hipu je vse razumela. Obšel jo je občutek neizmerne osramočenosti. Ni imela več moči, sesedla se je na stol, položila glavo na roke in se bridko razjokala.

Ob njenih solzah, ob krčevitem hlipanju, ki ji je stresalo telo, se je dečku čistila duša. Kopneli so mu občutki prevare in gnusa. Slednja materina solza mu je več povedala kot tisoč besed. On je kriv! Saj ni

hotel, tega ni hotel! Rad bi jo potolažil, a ni našel primernih besed... Odšel je v sobo.

V žepu suknjiča je našel šopek korčkov. Ovenel je bil in pomečkan, tako bešen kot tedaj njegovo srce. Odnese ga je v kuhinjo.

»Mati!« je poklical z glasom, v katerega je položil kar največ nežnosti. »Slišite! Mati!«

Stina je bila nehala jokati, le v prsih ji je še pohlipavalo. Ni dvignila glave, kakor da se sramuje solz, ki so ji bile zmočile roke.

»Pusti me, naj se izjočem,« je dejala pretrgano. »Saj ni samo zaradi tebe... Ti ne veš vsega... Ti ne razumeš...«

Ne, Pavlek ni razumel. Saj je še ona komaj razumela. Bila je vsa zmehčana, kakor da jo je ena sama beseda do konca zlomila... Saj ni bilo zaradi besede... ne zgolj zaradi besede... ampak zaradi občutka, ki ga je brala v Pavlekovih očeh. Ne, ne more... ne more proti otroku... Kakor da bi neka nevidna roka ravnala življenje v njegovo strugo. Naj bo, če je že tako... Ona ne more več, izpilo ji je vse moči. In vendar je bilo boleče, strašno boleče. Tega ni mogla prenesti s suhimi očmi, brez bolestnih trzajev srca. Z vsako solzo, ki jo je potočila, se je trgal kos njenih sanj in upov... Težko bo... a naj bo... to sprejme za kazen. Nekoč se je bila odpovedala ljubezni zaradi sladkih obljub... naj se ji zdaj odpove zaradi otroka... Življenje je pravično. Ponižala se bo. Naj! Ona noče ničesar več zahtevati zase... Ničesar več!

In kakor da je s tem že na pol prebolela, ji je postalo čudežno lahko v duši. Dvignila je obraz in si obrisala solzna lica. Začudena je pogledala Pavleka, ki ji je molil šopek.

»Vam sem jih natrgal... za rojstni dan...«

»Hvala!« Bila je veselo presenečena, poizkusila se mu je medlo nasmehniti. »Kaj takega ne smeš več storiti,« je rekla.

»Ne bom... Mati! Jaz... jaz nočem...«

»Ne, ne, ne boj se!« je rekla naglo in zganila z glavo, kakor da odganja neko čustvo, ki se ji proti volji krade v srce. »Sama bova,« je vzdihnila. »Sama bova... vedno sama...«

Zbegana se je ozirala po kuhinji, kakor da ne ve, kaj bi. Šopek je dala v kozarec. S Pavlekom je ves večer le malo govorila, sporazumevala sta se s pogledi. Jutri, morda pojutranjem bosta zopet taka kot prej.

Tiho sta legla. Pavlek je v trenutku zaspal, le Stini kljub izmučenosti sen ni hotel na oči. V tišini in temi so ji solze zopet brez konca tekale v blazino. Da se pomiri, je vstala sredi noči in odšla v kuhinjo. Do prve zarje je napisala dvoje pisem, eno za gospo Klaro, a drugo za Albina Poženela. Bilo ji je težko, kakor da ji vsaka beseda drobi kos srca... Človek se upre, kadar ga hočejo ponižati ljudje. Kadar ga poniža življenje, vdano sklone glavo.